

N.B. : (1) Attempt any **five** questions.

(2) **Figures** to the **right** indicate marks.

1. (a) Define Advertising and explain its role in modern times. 10
(b) Explain the effect of advertising on production cost and distribution cost. 10
2. (a) Explain the bases of market segmentation. 10
(b) How does advertising improve standard of living ? 10
3. (a) What are the causes of waste in advertising ? 10
(b) Explain product life cycle. 10
4. (a) What factors affect on advertising budget ? 10
(b) Explain the role of illustrations in advertising. 10
5. (a) Explain the merits and demerits of Television Advertising. 10
(b) What are the objectives of advertising testing ? 10
6. (a) Discuss the various buying motives. 10
(b) Explain the various types of Headlines. 10
7. (a) What factors determine selection of advertising media ? 10
(b) State the features of a good poster. 10
8. (a) Explain the functions of an advertising agency. 10
(b) Bring out the importance of out door advertising. 10
9. (a) Distinguish between Advertising and Publicity. 10
(b) Explain the need for consumer research. 10
10. Write short notes on any **four** of the following :- 20
 - (a) Product Research
 - (b) Advertising and Cultural Values
 - (c) Trade Marks and Brands
 - (d) Doordarshan Code
 - (e) Vehicular Advertising
 - (f) ABC.

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

१. (अ) जाहिरात कलेची व्याख्या द्या आणि तिची आधुनिक काळातील भूमिका स्पष्ट करा. १०
 (ब) जाहिरातीचे उत्पादन व वितरण खर्चावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा. १०
२. (अ) बाजार विभागणीचे प्रकार स्पष्ट करा. १०
 (ब) जाहिरातीमुळे राहणीमान कसे उंचावते ? १०
३. (अ) जाहिरातीच्या अपव्ययाची कारणे कोणती ? १०
 (ब) वस्तु जीवनचक्र स्पष्ट करा. १०
४. (अ) जाहिरात अंदाजपत्रकावर कोणत्या घटकांचा परिणाम होतो ? १०
 (ब) जाहिरातीतील चित्रांची भूमिका स्पष्ट करा. १०
५. (अ) दूरदर्शन जाहिरातीचे फायदे व तोटे स्पष्ट करा. १०
 (ब) जाहिरात परीक्षणाची उद्दिष्टे कोणती ? १०
६. (अ) विविध क्रयप्रेरणांची चर्चा करा. १०
 (ब) शिर्षकाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. १०
७. (अ) जाहिरात माध्यमांची निवड कोणत्या घटकांवर अवलंबून असते ? १०
 (ब) चांगल्या फलकाची वैशिष्ट्ये सांगा. १०
८. (अ) जाहिरात संस्थेची कार्ये स्पष्ट करा. १०
 (ब) बहिर्गत जाहिरातीचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
९. (अ) जाहिरात व प्रसिध्दी यातील फरक स्पष्ट करा. १०
 (ब) ग्राहक संशोधनाची गरज स्पष्ट करा. १०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :- २०
 - (अ) वस्तु संशोधन
 - (ब) जाहिरात व सांस्कृतिक कृत्ये
 - (क) ट्रेडमार्क व ब्रँड
 - (ड) दूरदर्शन संहिता
 - (इ) वाहन जाहिरात
 - (फ) ए.बी.सी.

(3 Hours)

[Total Marks]

- N.B. :** (1) **All** questions are **compulsory**.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(3) Answers of **both** the sections should be written in the **same** answer book.

Section I

1. Explain the following terms in brief (any **five**) :— 10
(a) Publicity (e) Television Rating Points (TRP)
(b) National Advertising (f) Advertising Agency
(c) Media Buying (g) Waste in Advertising
(d) Audit-Bureau of Circulation (ABC) (h) Ethics in Advertising.
2. Answer the following questions (any **three**) :— 30
(a) What is Advertising ? Explain its importance.
(b) What are the steps involved in framing integrated marketing communication ?
(c) What is Advertising Media ? Explain the determinants of advertising media.
(d) Explain the effects of advertising on :
(i) Production Cost (ii) Distribution Cost.
(e) What do you understand by Radio Advertising ? Explain its merits and demerits.
(f) What are the services rendered by an advertising agency ?
3. Write short notes on the following (any **two**) :— 10
(a) Active Participants in Advertising.
(b) Advertising and Brand Building.
(c) Types of Outdoor Advertising.
(d) Media Research.

Section II

4. Explain the following terms in brief (any **five**) :— 10
(a) Advertising Campaign (e) Visualisation
(b) Advertising Appeal (f) Layout
(c) AIDA formula (g) Headline
(d) Selling Points (h) Advertising Research.
5. Answer the following questions (any **three**) :— 30
(a) What is market segmentation ? What are the bases of market segmentation ?
(b) What are the essentials of a good advertising appeal ? Explain the different types of appeals used in advertising.
(c) What is an advertising budget ? Explain methods of framing the advertising budget.
(d) What is Consumer Psychology ? Explain the main factors influencing consumer psychology.
(e) What is copy ? What are the essentials of a good copy ?
(f) What is meant by Pre-testing ? What are its methods ?
6. Write short notes on the following (any **two**) :— 10
(a) Types of Buying Motives
(b) Techniques of Visualisation
(c) Features of a Good Layout
(d) Importance of Research in Advertising.

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १०)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच प्रश्नपत्रिकेत लिहावीत.

विभाग १

१. खालील संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :- १०
 - (अ) प्रसिध्दी
 - (ब) राष्ट्रीय पातळीवरील जाहिरात
 - (क) प्रसिध्दी माध्यमांची खरेदी
 - (ड) ऑडिट ब्युरो ऑफ सरक्युलेशन (ABC)
 - (इ) टेलिव्हिजन रेटिंग पॉईंट्स (TRP)
 - (फ) जाहिरात मध्यस्थ
 - (ज) जाहिरातीतील अपव्यय
 - (ह) जाहिरातीची नितीमूल्ये.
२. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) :- ३०
 - (अ) जाहिरात म्हणजे काय ? त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 - (ब) संलग्नित विपणन संज्ञापनाच्या विविध पायऱ्या कोणत्या ? ते थोडक्यात स्पष्ट करा.
 - (क) जाहिरात माध्यम म्हणजे काय ? जाहिरात माध्यम ठरविण्यासाठी विचारात घेतले जाणारे घटक स्पष्ट करा.
 - (ड) जाहिरातीचे उत्पादन खर्च व वितरण खर्चावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
 - (इ) रेडिओ जाहिरात म्हणजे काय ? त्याचे गुणदोष स्पष्ट करा.
 - (फ) जाहिरात संस्था कोणत्या सेवा पुरविते.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- १०
 - (अ) जाहिरातीत सक्रिय सहभाग असलेले घटक
 - (ब) जाहिरात आणि बोधचिन्हाचा प्रसार
 - (क) बाहेरील जाहिरातीचे प्रकार
 - (ड) प्रचार माध्यमांचे संशोधन.

विभाग २

४. खालील संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :- १०
 - (अ) जाहिरातीचा प्रचार/प्रसार
 - (ब) जाहिरातीच्या माध्यमातून आवाहन
 - (क) ए.आय.डी.ए. सूत्र
 - (ड) विक्री मुद्दे
 - (इ) दृष्यमानता
 - (फ) जाहिरात आराखडा
 - (ज) जाहिरातीचे शिर्षक
 - (ह) जाहिरातीचे संशोधन.
५. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) :- ३०
 - (अ) बाजार विभागणी म्हणजे काय ? त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
 - (ब) जाहिरातीद्वारा आवाहन करण्याचे प्रमुख निकष कोणते ? जाहिरातीद्वारा आवाहन कोणत्या प्रकाराने करता येते ?
 - (क) जाहिरातीचे अंदाजपत्रक म्हणजे काय ? जाहिरातीचे अंदाजपत्रक बनविण्याच्या पद्धती कोणत्या ?
 - (ड) ग्राहकांचे मानसशास्त्र म्हणजे काय ? ग्राहकांच्या मानसशास्त्रावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
 - (इ) जाहिरात मजकूर म्हणजे काय ? चांगल्या जाहिरात मजकूराची वैशिष्ट्ये काय ?
 - (फ) जाहिरात प्रसिध्दीपूर्व चाचणी म्हणजे काय ? त्याच्या पद्धती कोणत्या ?
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- १०
 - (अ) क्रयप्रेरणेचे विविध प्रकार
 - (ब) दृष्यमानतेची विविध तंत्रे
 - (क) जाहिरात आराखड्याची वैशिष्ट्ये
 - (ड) जाहिरातीमधील संशोधना

- N.B. :** (1) Answer any **five** questions with at least **two** from **each** section.
 (2) **Each** question carries **20** marks.

Section I

1. (a) Bring out the importance of the invention of fire. 10
 (b) "The wheel is only a toy in the new world, but in the old world, it was the greatest inventions". Explain. 10
2. (a) Explain the main contribution of Ancient Greeks and Indian in the field of medicine. 10
 (b) Write a note on the feature of Industrial Revolution. 10
3. (a) State the features of Renaissance. 10
 (b) What is feudalism ? Explain the structure of feudalism. 10
4. (a) How did cities emerge ? What were the factors in Urbanization ? 10
 (b) What is Laser ? Briefly describe the uses of lasers in different fields. 10
5. Write short notes on any **two** of the following :- 20
 - (a) Industrial productivity
 - (b) Tools used in stone age
 - (c) Primitive Human Society
 - (d) Contribution of C. V. Raman
 - (e) Scientific approach to problem solving.

Section II

6. (a) Why does Land degradation take place ? State the methods of soil conservation. 10
 (b) What are the causes and consequences of desertification ? 10
7. (a) Describe the urban transport situation and state the measures to solve the problem of overloading of roads. 10
 (b) What is Public Health ? Explain the importance of sanitation in maintaining Public Health. 10
8. (a) Explain the water, air and food related health problems. 10
 (b) State the social and economic problems caused by development projects. 10
9. (a) What are the effects of nuclear power on health and environment ? 10
 (b) State the role of NGO's in creating environmental awareness among people. 10
10. Write short notes on any **two** of the following :- 20
 - (a) Forest conservation
 - (b) Causes of slum formation
 - (c) Noise pollution in cities
 - (d) Rapid industrialization and environmental degradation.
 - (e) Water conservation.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा. प्रत्येक विभागातून कमीतकमी दोन प्रश्न सोडवा.
 (२) प्रत्येक प्रश्नास २० गुण आहेत.

विभाग १

१. (अ) अग्नीच्या शोधाचे महत्त्व विशद करा. १०
 (ब) "नवीन युगात चाक हे एक खेळणे आहे पण जुन्या काळात तो एक महत्त्वाचा शोध होता." स्पष्ट करा. १०
२. (अ) प्राचीन ग्रीक आणि भारतीय यांचे वैदकशास्त्रातील कार्य स्पष्ट करा. १०
 (ब) औद्योगिक क्रांतीच्या वैशिष्ट्यावर टीप लिहा. १०
३. (अ) प्रबोधनाची वैशिष्ट्ये सांगा. १०
 (ब) सरंजामशाही म्हणजे काय ? सरंजामशाहीची रचना स्पष्ट करा. १०
४. (अ) नगरांचा उदय कसा झाला ? नागरीकरणातील घटक कोणते होते ? १०
 (ब) किरण शलाका (लेझर) म्हणजे काय ? लेझर तंत्रज्ञानाच्या विविध क्षेत्रातील उपयोगांचे थोडक्यात वर्णन करा. १०
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा :- २०
 (अ) औद्योगिक उत्पादकता
 (ब) अश्मयुगात वापरलेली अवजारे
 (क) प्राचीन मानवी समाज
 (ड) सी. व्ही. रामन यांचे कार्य
 (इ) समस्या सोडविण्यातील शास्त्रीय दृष्टीकोन.

विभाग २

६. (अ) जमिनीची धूप का होते ? मृदा संवर्धनाच्या पध्दती सांगा. १०
 (ब) नापिकिकरणाची कारणे आणि परिणाम कोणते आहेत ? १०
७. (अ) शहरी वाहतूक परिस्थितीचे वर्णन करा आणि रस्त्यांवरील गर्दीची समस्या सोडविण्यासाठी उपाय सांगा. १०
 (ब) सार्वजनिक आरोग्य म्हणजे काय ? सार्वजनिक आरोग्य राखण्यातील स्वच्छतेचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
८. (अ) पाणी, हवा आणि अन्न यांच्याशी संबंधित आरोग्याच्या समस्या स्पष्ट करा. १०
 (ब) विकास प्रकल्पांमुळे निर्माण झालेल्या सामाजिक आणि आर्थिक समस्या सांगा. १०

१. (अ) आरोग्य आणि पर्यावरण यावर अणुशक्तीचे कोणते परिणाम होतात ? १०
 (ब) लोकांमध्ये पर्यावरणविषयक जाणीव निर्माण करण्यातील अशासकीय संघटनांचे कार्य सांगा. १०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :- २०
 (अ) वनसंवर्धन
 (ब) झोपडपट्टी निर्मितीची कारणे
 (क) शहरातील ध्वनी प्रदूषण
 (ड) जलद औद्योगिकीकरण आणि पर्यावरणाचे अधःपतन
 (इ) जलसंधारण.

Con. 34-12.

DB-2213

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
 (2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. (a) Explain the nature of Human Rights with the help of their characteristics. 6
 Or
 (a) State the different classification of Fundamental Rights in Indian. 6
 1. (b) Illustrate the difference between Science and Philosophy. 8
 Or
 (b) State in detail the types of order in science. 8
2. (a) Describe the Armed Forces Special Powers Act (AFSPA) 1958 in brief. 6
 Or
 (a) What are the constitutional provisions for the protection of Scheduled Caste and Scheduled Tribes. 6
 2. (b) What is Technology ? Bring out the difference between science and Technology. 6
 Or
 (b) State and explain Newton's three laws of motion. 6
3. (a) Describe the powers and functions of National Human Rights Commission. 6
 Or
 (a) Briefly review the role of National Commission for women. 6
 3. (b) Trace the contribution of Homi Bhabha of India's Nuclear Programme. 6
 Or
 (b) Define Science and state its characteristics and classification. 6

[TURN OVER

4. (a) State the functions of NGO's with respect to Human Rights. 6
 Or
 (a) Describe the people's movements with reference to Chipko movement. 6
 4. (b) What is Darwin best known for ? State the importance of his theory. 6
 Or
 (b) Explain Einstein's contribution to the development of science. 6

Section II

5. (a) Define Ecology. Describe the main components of ecosystem. 6
 Or
 (a) What is Environmental ethics ? Explain its importance. 6
 5. (b) Discuss briefly the various applications of Information Technology. 8
 Or
 (b) What is Bio-technology ? State its benefits. 8
 6. (a) Write a note on environment and community health. 6
 Or
 (a) Discuss briefly water and food related health problems. 6
 6. (b) What is meant by Sex determination test ? State the adverse effects of sex determination test. 6
 Or
 (b) "Synthetic and Genetic modified food are dangerous to health". Discuss. 6
 7. (a) Explain with examples the environmental impact of thermo-electric projects. 6
 Or
 (a) What is Disaster Management ? State the main factors involved in it. 6
 7. (b) Define Cyber crime. Explain the various cyber crimes. 6
 Or
 (b) State the measures taken to prevent misuse of nuclear power. 6
 8. (a) Explain with examples the main types of hazardous waste. 6
 Or
 (a) Explain the meaning of 'Carbon Trading'. State in detail how it helps in protecting the environment ? 6
 8. (b) What is Laser ? Give the main applications of Laser Technology. 6
 Or
 (b) Write a note on space technology with special reference to its benefits. 6

4. (a) State the functions of NGO's with respect to Human Rights. 6
 Or
 (a) Describe the people's movements with reference to Chipko movement. 6
 4. (b) What is Darwin best known for ? State the importance of his theory. 6
 Or
 (b) Explain Einstein's contribution to the development of science. 6

Section II

5. (a) Define Ecology. Describe the main components of ecosystem. 6
 Or
 (a) What is Environmental ethics ? Explain its importance. 6
 5. (b) Discuss briefly the various applications of Information Technology. 8
 Or
 (b) What is Bio-technology ? State its benefits. 8
 6. (a) Write a note on environment and community health. 6
 Or
 (a) Discuss briefly water and food related health problems. 6
 6. (b) What is meant by Sex determination test ? State the adverse effects of sex determination test. 6
 Or
 (b) "Synthetic and Genetic modified food are dangerous to health". Discuss. 6
 7. (a) Explain with examples the environmental impact of thermo-electric projects. 6
 Or
 (a) What is Disaster Management ? State the main factors involved in it. 6
 7. (b) Define Cyber crime. Explain the various cyber crimes. 6
 Or
 (b) State the measures taken to prevent misuse of nuclear power. 6
 8. (a) Explain with examples the main types of hazardous waste. 6
 Or
 (a) Explain the meaning of 'Carbon Trading'. State in detail how it helps in protecting the environment ? 6
 8. (b) What is Laser ? Give the main applications of Laser Technology. 6
 Or
 (b) Write a note on space technology with special reference to its benefits. 6

(मराठी रूपांतर)
(नवीन अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(३) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. (अ) मानवी हक्कांच्या वैशिष्ट्यांच्या आधारे त्यांचे स्वरूप स्पष्ट करा. ६
किंवा
(अ) भारतीय राज्यघटनेतील मुलभूत हक्कांचे वर्गीकरण करा. ६
१. (ब) विज्ञान आणि तत्वज्ञानातील फरक उदाहरणासहित स्पष्ट करा. ८
किंवा
(ब) विज्ञानातील क्रमांचे प्रकार सविस्तर सांगा. ८
२. (अ) सशस्त्र सैनिकदल (खास अधिकार) कायदा १९५८ चे वर्णन थोडक्यात करा. ६
किंवा
(अ) अनुसूचित जाती आणि जमातींच्या संरक्षणासाठी कोणत्या घटनात्मक तरतूदी केल्या आहेत ? ६
२. (ब) तंत्रज्ञान म्हणजे काय ? विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील फरक स्पष्ट करा. ६
किंवा
(ब) न्यूटनचे गतीविषयक तीन नियम स्पष्ट करा. ६
३. (अ) राष्ट्रीय मानवी आयोगाची कर्तव्ये आणि अधिकार स्पष्ट करा. ६
किंवा
(अ) महिलाविषयक राष्ट्रीय आयोगाची भूमिका स्पष्ट करा. ६
३. (ब) होमी भाभांचे भारताच्या अणु कार्यक्रमातील कार्य विशद करा. ६
किंवा
(ब) विज्ञानाची व्याख्या द्या. त्याची वैशिष्ट्ये आणि वर्गीकरण लिहा. ६
४. (अ) अशासकीय संघटनांची मानवी हक्कांविषयी कर्तव्ये सांगा. ६
किंवा
(अ) लोक चळवळीचे वर्णन चिपको आंदोलनाच्या अनुषंगाने स्पष्ट करा. ६

[TURN OVER

४. (ब) डार्विनची ख्याती काय म्हणून प्रसिध्द आहे ? त्याच्या सिध्दांताचे महत्त्व सांगा.

किंवा

(ब) अल्बर्ट आइनस्टाइन या शास्त्राने विज्ञानात दिलेल्या योगदानाचे महत्त्व लिहा.

विभाग २

५. (अ) पर्यावरण शास्त्राची व्याख्या करून पर्यावरण प्रणालीतील महत्त्वाच्या घटकांचे वर्णन करा.

किंवा

(अ) 'पर्यावरणीय नितीशास्त्र' म्हणजे काय ? त्याचे महत्त्व विशद करा.

५. (ब) माहिती तंत्रज्ञानाचे विविध उपयोग सांगा.

किंवा

(ब) जैविक तंत्रज्ञान म्हणजे काय ? त्याचे फायदे विशद करा.

६. (अ) पर्यावरण व सामाजिक आरोग्यावर टिपा लिहा.

किंवा

(अ) पाणी आणि अन्न संबंधित आरोग्याच्या समस्या स्पष्ट करा.

६. (ब) लिंगभेद चाचणी म्हणजे काय ? लिंग भेद चाचणीचे विपरित परिणाम स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) 'कृत्रिम व परंपरागत अनुवंशिक निर्मितीय अन्न आरोग्यासाठी घातक आहे.' चर्चा करा.

७. (अ) आण्विक विद्युत प्रकल्पाचा पर्यावरणावर झालेला परिणाम उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) आपत्कालीन व्यवस्थापन म्हणजे काय ? त्याच्या मुख्य घटकांची चर्चा करा.

७. (ब) 'सायबर गुन्हा' ची व्याख्या देऊन विविध 'सायबर गुन्हांचे' स्पष्टीकरण करा.

किंवा

(ब) अणुशक्तीचा गैरवापर टाळण्यासाठी घेतलेल्या उपाययोजनेची माहिती द्या.

८. (अ) 'घातक टाकाऊ पदार्थांचे' मुख्य प्रकार उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा.

किंवा

(अ) कार्बन व्यापाराची व्याख्या देऊन ते पर्यावरण संरक्षणासाठी कशाप्रकारे फायदेशीर आहे, ते सविस्तर सांगा.

(ब) लेझर म्हणजे काय ? लेझर तंत्रज्ञानाचे महत्त्वाचे उपयोग सांगा.

किंवा

(ब) 'अवकाश तंत्रज्ञान' व त्याचे फायदे यावर टीप लिहा.

- N. B. : (1) Answers to the **two** sections should be written in the **same** answerbook.
(2) Figures to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. (a) Explain the process of communication and the importance of feedback in the process of communication. 8

Or

- (a) Write short notes on any **two** of the following :— 7
(i) Sender (iii) Upward communication
(ii) Receiver (iv) Importance of fax in business communication.
(b) What is a formal committee ? Discuss how a 'Formal Committee' is different from 'Conference' ?

Or

- (b) Write short notes on any **two** of the following :—
(i) Internal public relations (iii) External public relations
(ii) Listening (iv) Job selection Interview.

2. Write short notes on any **three** of the following :— 15
(a) News letters (c) Functions of a business letter
(b) Exit Interview (d) Informal committee.

3. (a) Discuss various types of group communication in a business organization. 10
Or
(b) Discuss the difficulties of external communication in an organization and suggest ways to overcome these difficulties.

4. Draft the Notice and Agenda for eighth General Body Meeting of a company. Also draft resolutions for the following :— 8
(i) To appoint a 'Relief and Rescue Officer'
(ii) To appoint a secretary.

Section II

5. (a) Place an order of 60 tables, 100 chairs and 50 cupboards for your new office. Specify date of delivery, prize, terms and conditions. Also ask for prompt service to the supplier. 6
(b) You have received an enquiry from ABC School, Vasai to supply text books and reference books. Write a reply to the letter by giving specifications. 6

[TURN OVER

6. (a) Write a letter to promote the sale of any **one** of the following :—
(i) Wristwatch
(ii) Fan
(iii) Pen.
- (b) Write a complaint letter to the XYZ supplier for supplying inferior quality of notebooks and papers. Ask him to supply these items as per the contract immediately. You will not pay for the received items and may take a legal action. 7
7. (a) Your name has been given as a reference by a firm which wants to make a contact of ₹ 5 crore with M/s. Deepak and sons. M/s. Deepak and sons asked you about the status of the firm. Draft a favourable reply. (Write this letter in full block form). 8
- (b) As Govind suppliers, you have submitted a bill of ₹ 2,50,000/- to a local college. After 60 days you have not received the payment. Write a tactful letter reminding to pay the bill. (Write this letter in semi-block form) 8
8. The workers of a factory have complained about the unhygienic condition of their canteen. A committee has formed to investigate the matter. Draft the report of the committee. 10

Or

On behalf of the residents of your area, draft a representation to be submitted to the commissioner drawing his attention to the miserable condition of roads.

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. (अ) संप्रेषण प्रक्रिया स्पष्ट करून त्यातील प्रतिक्रियाचे महत्त्व सांगा. ८

किंवा

- (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :-

- (१) संप्रेषक (३) उध्वगामी संप्रेषण
(२) संदेशग्राहक (४) व्यावसायिक संप्रेषणातील फॅक्सचे महत्त्व.

- (ब) 'औपचारिक समिती' म्हणजे काय ? 'औपचारिक समिती परिषदे' पेक्षा कशी वेगळी असते याची चर्चा करा. ७

किंवा

- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :-

- (१) अंतर्गत जनसंपर्क (३) बाह्यजनसंपर्क
(२) ऐकणे (४) नोकरी निवडीसाठी मुलाखत.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तिहींवर टिपा लिहा :- १५

- (१) वृत्तपत्रिका (३) व्यावसायिक पत्राचे कार्य
(२) बहिर्गताची मुलाखत (४) अनौपचारिक समिती.

३. एखाद्या व्यावसायिक संस्थेतील विविध प्रकारच्या समूह संप्रेषणाची चर्चा करा. १०

किंवा

एखाद्या संस्थेच्या बहिर्गत संप्रेषणातील अडथळ्यांची चर्चा करून ते अडथळे दूर करण्याचे मार्ग सांगा.

४. एका कंपनीच्या आठव्या सर्वसाधारण सभेची सूचना व कार्यक्रम पत्रिका तयार करा. तसेच खालील बाबींकरिता ठराव तयार करा. ८

- (१) 'सहाय्य व सूटका' अधिकाऱ्याची नियुक्ती करणे.
(२) सचिवाची नियुक्ती करणे.

[TURN OVER]

विभाग २

- (अ) ६० टेबल, १०० खुर्च्या व ५० कपाटे यांची तुमच्या नवीन कार्यालयासाठी मागणी करा. किंमत, पुरवठा करण्याचा दिनांक, अटी व शर्ती यांचा विशेष उल्लेख करा. तसेच पुरवठादारास तत्पर सेवा पुरविण्यास सांगा. ६
- (ब) तुम्हाला अबक महाविद्यालय, वसईतर्फे पाठ्यपुस्तके व संदर्भग्रंथ यांची चौकशी करण्याचे पत्र मिळाले आहे. त्यास तपशिलवारपणे उत्तर देणारे पत्र लिहा. ६
- (अ) खालीलपैकी कोणत्याही एकाची विक्री वाढविण्यासाठी विक्रीपत्र लिहा :- ७
- (१) मनगटी घड्याळ (२) पंखा (३) पेन.
- (ब) अबख पुरवठादारास यांना कमीदर्जाच्या वह्या व कागद पुरविल्याबाबत एक तक्रारपत्र लिहा. त्यास त्वरीत कराराप्रमाणे सामान पुरविण्यास सांगा. तुम्ही पुरवठा झालेल्या मालासाठी पैसे देणार नाही तसेच कायदेशीर कार्यवाही ही करू शकता. ७
- (अ) एक कंपनी मे. दिपक अँड सन्स यांच्यासोबत पाच कोटी रुपयांचा करार करू इच्छिते. तीने तुमचे नाव संदर्भ म्हणून दिलेले आहे. मे. दिपक अँड सन्सने तुम्हाला त्या कंपनीच्या सामर्थ्याबाबत विचारणा केली आहे. अनुकूल पत्र तयार करा. (हे पत्र फुल ब्लॉक फार्ममध्ये लिहा.) ८
- (ब) गोविंद सप्लायर्स म्हणून तुम्हाला एका स्थानिक महाविद्यालयास रु. २,५०,०००/- चे बिल दाखल केले आहे. साठ दिवसानंतर सुध्दा तुम्हाला सदरील बिलाची रक्कम मिळाली नाही. योग्य भाषेत पैसे देण्याची आठवण करून देणारे पत्र लिहा. (हे पत्र सेमी ब्लॉक फार्ममध्ये लिहा.) ८

एका कारखान्यातील कामगारांनी उपहारगृहातील आरोग्यास धोकादायक असलेल्या परिस्थिती बदल तक्रार केली आहे. सत्यशोधण्यासाठी एक समिती स्थापन करण्यात आली आहे. त्या समितीचा अहवाल तयार करा. १०

किंवा

तुमच्या भागातील रहिवाश्यांच्या वेतीने तुमच्या भागातील रस्त्यांच्या दयनीय अवस्थेबाबत कमीशनरांचे लक्ष वेधण्याकरिता देण्यात येणारे सादरीकरण तयार करा.

N. B. : Figures to the **right** indicate **full** marks.

1. (a) Fill in the blanks :— 6
 - (i) A person who decodes the message is called . . .
 - (ii) A person who sends the message is called . . .
 - (iii) Receiver sends . . . to the sender.
- (b) Correct following sentences :— 6
 - (i) He are coming.
 - (ii) She are coming.
 - (iii) We is coming.
2. Write short notes on any **four** of the following :— 20
 - (i) Upward communication
 - (ii) Psychological barriers
 - (iii) Formal communication
 - (iv) Conference
 - (v) A business report
 - (vi) Public Relations.
3. What is downward communication ? Discuss advantages and disadvantages of downward communication. 10
- Or**
- Define 'Public Relations' and discuss its scope in today's world.
4. Write an application with biodata for the post of 'Public Relations Officer' for a company at Mumbai. 10
5. Draft any **four** letters of the following :— 24
 - (a) You have purchased a laptop for ₹ 35,000/- in the last week. But it is not working properly. Write a complaint letter for this.
 - (b) Your customer has received a damaged 'T.V.Set'. You will replace it immediately. Write an adjustment letter.
 - (c) You wish to know how the funds of 'Navrati Festival' are spent ? Draft R.T.I. query.
 - (d) Draft a sales letter for 'Table Lamp'.
 - (e) You have received a complaint from your customer. He has purchased a 'computer' from your shop in the last week. He claims that it is not working properly. Draft a letter to reject his claim.
 - (f) You are shifting from the city due to some reasons. Draft a resignation letter for your company where you are working as a 'Public Relations Officer'.

[TURN OVER

6. (a) You want to know the details of admission process in second year B.A. Write a dialogue between you and the administrative officer at the admission counter. 8
- (b) Draft the Notice and Agenda for the seventh meeting of Board of Directors of a company. Also draft resolutions for the followings.
- (i) To appoint a Public Relations Officer
- (ii) To appoint a Sales Officer.

7. Draft a report on 'The conditions of roads in your city'. 10

Or

Draft a committee report on "The need of more trains at your nearest station".

(मराठी रूपांतर)

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

एकूण गुण : १००

सूचना : उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) रिकाम्या जागा भरा :- ६

(१) जी व्यक्ती संदेशाचे विसंकेतन करते त्यास . . . म्हणतात.

(२) जी व्यक्ती संदेश पाठवते त्यास . . . म्हणतात.

(३) संदेशग्राहक प्रेषकाकडे . . . पाठवितो.

- (ब) खालील वाक्ये बरोबर करा :- ६

(१) तो येत आहेत.

(२) ती येत आहेत.

(३) आम्ही येत आहे.

२. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :- २०

(१) उर्ध्वगामी संप्रेषण

(४) परिषद

(२) संप्रेषणातील मानसशास्त्रीय अडथळे

(५) व्यावसायिक अहवाल

(३) औपचारिक संप्रेषण

(६) जनसंपर्क.

३. अधोगामी संप्रेषण म्हणजे काय ? अधोगामी संप्रेषणाचे फायदे व तोटे यांची चर्चा करा. १०

किंवा

जनसंपर्काची व्याख्या करून आजच्या युगात त्याच्या व्याप्तीची चर्चा करा.

४. मुंबई येथील एका कंपनीमध्ये 'जनसंपर्क अधिकारी' या पदासाठी बायोडाटासहित अर्ज लिहा. १०

५. खालीलपैकी कोणतीही चार पत्र लिहा.

- (अ) गेल्या आठवड्यामध्ये तुम्ही ३५,०००/- रुपयांना एक लॅपटॉप विकत घेतला. मात्र तो व्यवस्थित चालत नाही. त्याकरिता एक तक्रार पत्र लिहा.
- (ब) तुमच्या ग्राहकाला फुटलेला टेलिव्हिजन संच मिळाला आहे. तुम्ही तो ताबडतोब बदली करून देत आहात. एक तडजोड पत्र लिहा.
- (क) 'नवरात्र उत्सवासाठी' राखीव निधीचा खर्च कसा झाला हे तुम्ही जाणून घेवू इच्छिता. माहितीच्या अधिकाराखालील पत्र तयार करा.
- (ड) 'टेबल लॅप' साठी विक्रीपत्र तयार करा.
- (इ) तुम्हाला तुमच्या ग्राहकाकडून एक तक्रारपत्र मिळाले आहे. गेल्या आठवड्यात त्याने तुमच्या दुकानातून एक संगणक खरेदी केला आहे. त्यांच्या मतानुसार तो व्यवस्थित चालत नाही. त्याचे मत फेटाळणारे पत्र तयार करा.
- (फ) काही कारणांमुळे तुम्ही हे शहर बदलून जात आहात. तुम्ही ज्या कंपनीमध्ये जनसंपर्क अधिकारी म्हणून कार्यरत आहात त्याचा राजीनामा तयार करा.

६. (अ) बी.ए. द्वितीय वर्षाच्या प्रवेश प्रक्रियेबाबत तुम्ही जाणून घेवू इच्छिता. प्रवेश विभागातील प्रशासकीय अधिकारी व तुमच्यातील संभाषण तयार करा. ६

(ब) एका कंपनीच्या संचालक मंडळाच्या सातव्या सभेची सूचना व कार्यक्रमपत्रिका तयार करा. तसेच खालीलबाबींकरिता ठराव तयार करा. ८

(१) जनसंपर्क अधिकाऱ्याची नेमणूक

(२) विक्री अधिकाऱ्याची नेमणूक.

७. 'तुमच्या शहरातील रस्त्यांची अवस्था' यावर एक अहवाल तयार करा. १०

किंवा

'तुमच्या नजीकच्या स्थानकावर जास्तीच्या आगगाड्यांची (रेल्वेची) गरज' या विषयावर एक समितीचा अहवाल तयार करा.

(3 Hours)

[Total Marks]

- N.B. : (1) Attempt all questions.
(2) All questions carry equal marks.

S.Y.B.A

Journalism

may

1. (a) Define Journalism. Discuss in detail the scope and nature of Journalism.
OR
(b) Discuss the contributions of Journalism towards India's Freedom Movement.
2. (a) "Reporting has become a specialised job today." Substantiate.
OR
(b) Define 'news'. What are the essential elements of 'news'? Discuss the various sources of 'news'.
3. (a) "A free press is also a responsible press". Discuss.
OR
(b) What is feature writing? Discuss various types of feature writing in a newspaper.
4. (a) Discuss letters to the editor column in a newspaper.
OR
(b) Discuss the setup of an editorial department of a newspaper. Mention major functions of editorial department.
5. Write short notes on any two of the following :—
 - (a) The print media versus the electronic media
 - (b) Freedom of the press
 - (c) News agencies
 - (d) The Press Council of India
 - (e) Newspaper advertisements.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. (अ) पत्रकारितेची व्याख्या सांगून स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
किंवा
(ब) भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील पत्रकारितेच्या योगदानाबद्दल माहिती द्या.
२. (अ) "वार्तासंकलन हे आज विशेषकृत कार्य झाले आहे." हे विधान सोदाहरणसह स्पष्ट करा.
किंवा
(ब) 'वृत्ता'ची व्याख्या सांगा. वृत्ताचे मूलभूत घटक कोणते असतात? वृत्त मिळण्याची उगमस्थाने कोणती आहेत, यावर चर्चा करा.
३. (अ) "स्वतंत्र पत्रकारिता ही सुद्धा एक जबाबदार पत्रकारिता आहे." या विधानाची सविस्तर चर्चा करा.
किंवा
(ब) विशेषवृत्तांत लेखन म्हणजे काय? वृत्तपत्रामधील विविध विशेषवृत्तांच्या प्रकाराची चर्चा करा.
४. (अ) वृत्तपत्रामधील 'वाचकांचा पत्रव्यवहार' या सदराची माहिती लिहा.
किंवा
(ब) एखाद्या दैनिकाच्या संपादक विभागाची रचना कशी असते? संपादकीय विभागाची महत्त्वाची कार्ये कोणती असतात, हे स्पष्ट करा.
५. कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :--
 - (अ) मुद्रित माध्यमे विरुद्ध इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे
 - (ब) वृत्तपत्र स्वतंत्र
 - (क) वृत्त वितरणसंस्था
 - (ड) भारतातील वृत्तपत्र मंडळ.
 - (इ) वृत्तपत्रातील जाहिराती.

N.B. : (1) Attempt any **five** questions.

(2) **Each** question carries **20** marks.

1. What is guidance ? Explain it's need and scope. 20
2. What is counselling ? Explain it's principles and skills. 20
3. What are the different types of guidance ? Explain the relationship between educational and vocational guidance. 20
4. What is job analysis ? Explain it's characteristics and basic formats. 20
5. What is occupational information ? Explain the sources of occupational information. 20
6. What are the types of counselling ? Explain the merits and limitations of non-directive counselling. 20
7. State the observational techniques of guidance. Explain the uses of rating scale in guidance. 20
8. What is Interest inventory ? Explain it's uses in guidance. 20
9. What are the different types of agencies of guidance ? Explain the role of Ministry of Education in guidance. 20
10. Write short notes on any **two** of the following :- 20
 - (a) Use of community resources in guidance
 - (b) Features of learning disabled child
 - (c) Stages of counselling.
 - (d) Planning of Guidance Programme in schools.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नांस २० गुण आहेत.

१. मार्गदर्शन म्हणजे काय ? मार्गदर्शनाची गरज आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. २०
२. समुपदेशन म्हणजे काय ? समुपदेशनाची तत्वे आणि कौशल्ये स्पष्ट करा. २०
३. मार्गदर्शनाचे विविध प्रकार कोणते ? शैक्षणिक आणि व्यवसायिक मार्गदर्शन यांतील संबंध स्पष्ट करा. २०
४. व्यवसाय विश्लेषण म्हणजे काय ? त्याची वैशिष्ट्ये आणि मूलभूत रचना स्पष्ट करा. २०
५. व्यवसाय माहिती म्हणजे काय ? व्यवसाय माहितीचे स्रोत स्पष्ट करा. २०
६. समुपदेशनाचे प्रकार कोणते ? अनिर्देशित समुपदेशनाचे गुण आणि मर्यादा स्पष्ट करा. २०
७. मार्गदर्शनाचे निरीक्षण तंत्र सांगा. मार्गदर्शनातील पदनिश्चयन श्रेणीचे उपयोग स्पष्ट करा. २०
८. अभिरूची शोधिका म्हणजे काय ? मार्गदर्शनात त्याचे उपयोग स्पष्ट करा. २०
९. मार्गदर्शनाच्या विविध बाहिन्यांचे प्रकार कोणते ? Ministry of Education ची भूमिका स्पष्ट करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
 - (अ) समुदाय तंत्राचे (Resources) मार्गदर्शनातील उपयोग
 - (ब) अध्ययन अक्षम बालकांची लक्षणे
 - (क) समुपदेशनाच्या पायऱ्या
 - (ड) शाळेतील मार्गदर्शन कार्यक्रमांचे नियोजन.

Con. 61-DB-3417-12.

3

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

StudentBounty.com

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) **Each** question carries **20** marks.

1. Explain the functions of guidance. Discuss the need of guidance. 20
2. Explain Carl Rogers theory of self. 20
3. Describe the process of counselling. Explain the role of a teacher as a counsellor. 20
4. Describe the nature and functions of Placement, Remedial and Follow up services in Guidance and Counselling. 20
5. Discuss the use of Intelligence, Interest and Attitude tests in providing guidance. 20
6. Enlist the characteristics of a questionnaire. Explain the steps of designing a questionnaire. 20
7. Describe the basic format of job analysis. Explain the use of job analysis. 20
8. Describe the characteristics of children with dyslexia. Explain the mainstreaming of children with dyslexia. 20
9. Compare Directive, Non-Directive and Electic type of counselling. 20
10. Write short notes on any **two** of the following :— 20
 - (a) Qualifications of a counsellor
 - (b) Student information service
 - (c) Uses of Anecdotal records
 - (d) Guidance of slow learners.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक प्रश्नांस २० गुण आहेत.

१. मार्गदर्शनाची कार्ये स्पष्ट करा. मार्गदर्शनाची गरज यांवर चर्चा करा. २०
२. कार्ल रॉजर्सची 'स्व' उपपत्ती स्पष्ट करा. २०
३. समुपदेशनाची प्रक्रिया विशद करा. समुपदेशक म्हणून शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा. २०
४. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील नियुक्ती सेवा, उपचारात्मक सेवा आणि अनुधावन सेवा यांचे स्वरूप आणि कार्ये विशद करा. २०
५. मार्गदर्शनातील अभिवृत्ती, अभिरूची आणि बुद्धिमत्ता चाचणीच्या उपयोगांची चर्चा करा. २०
६. प्रश्नावलीची वैशिष्ट्ये लिहा. प्रश्नावली तयार करण्याच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. २०
७. व्यवसाय विश्लेषणाची मूलभूत रचना विशद करा. व्यवसाय विश्लेषणाचे उपयोग स्पष्ट करा. २०
८. वाचन अक्षम बालकांची वैशिष्ट्ये विशद करा. वाचन अक्षम बालकांना मुख्यप्रवाहात आणण्यासाठीच्या उपाययोजना स्पष्ट करा. २०
९. निर्देशित, अनिर्देशित आणि सर्वसंग्रहात्मक समुपदेश प्रकाराची तुलना करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
 - (अ) समुपदेशकाची पात्रता
 - (ब) विद्यार्थी माहिती सेवा
 - (क) दंतकथात्मक पत्रिकेचा उपयोग
 - (ड) भेद अध्ययनकर्त्यासाठीचे मार्गदर्शन.

SYBA
Philosophy Paper II

may

DB-340

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. :** (1) From **Section I**, attempt any **two** questions from Q. Nos. 1 to 4 and Q. No. 5 is **compulsory**.
 (2) From **Section II**, attempt any **two** questions from Q. Nos. 6 to 9 and Q. No. 10 is **compulsory**.
 (3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. Explain the nature of Political Philosophy and bring out its relation to Economics and ethics. 16
2. Write briefly on the following :— 16
 - (a) Single parent through adoption
 - (b) Single parent through surrogacy.
3. Critically evaluate views of Manu and Aristotle regarding women. 16
4. What are the views of Peter Singer towards the marginalised community ? 16
5. Write notes on any **two** of the following :— 18
 - (a) Scope of Social Philosophy
 - (b) Divorce
 - (c) Dharmyudh
 - (d) Sarvodaya.

Section II

6. What arguments does Marx provide against democracy ? 16
7. Explain in detail Ambedkar's doctrine of Social Justice. 16
8. Explain Gandhiji's views on Civil Disobedience. 16
9. Why does Mill say that complete liberty must be given to the citizens of a country ? 16
10. Write notes on any **two** of the following :— 18
 - (a) Anarchism by Paul Wolf
 - (b) Nehru's views on of Democratic Socialism
 - (c) Positive and Negative liberty – Berlin
 - (d) Terrorism.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना :** (१) **विभाग १** मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे **अनिवार्य** आहे.
- (२) **विभाग २** मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे **अनिवार्य** आहे.
- (३) **उजवीकडील अंक पूर्ण** गुण दर्शवितात.
- (४) **आवश्यकता** वाटल्यास **इंग्रजी** प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. राजकीय तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप स्पष्ट करा आणि त्याचा अर्थशास्त्र आणि नीतीशास्त्राशी असलेला संबंध विशद करा. १६
२. खालील बाबींवर थोडक्यात लिहा :— १६
 - (अ) दत्तकविधानाद्वारे एक पालकत्व
 - (ब) पर्यायी मातृत्वाद्वारे एक पालकत्व.
३. स्त्रीयांविषयी मनु आणि ऑरिस्टॉटल यांच्या विचारांचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
४. उपेक्षितांप्रती (वंचित समूहांप्रती) असणारे पिटर सिंगरचे विचार कोणते आहेत ? १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :— १८

(अ) सामाजिक तत्त्वज्ञानाची व्याप्ती	(क) धर्मयुद्ध
(ब) घटस्फोट	(ड) सर्वोदय.

विभाग २

६. लोकशाही विरोधी कार्ल मार्क्सने कोणते युक्तिवाद केलेले आहेत ? १६
७. डॉ. आंबेडकरांचे सामाजिक न्याय या तत्त्वाचे सविस्तर विवेचन करा. १६
८. सविनय कायदेभंग याविषयी म. गांधीजींचे विचार स्पष्ट करा. १६
९. देशाच्या नागरिकांना पूर्ण स्वातंत्र्य दिलेच पाहिजे असे मिल्ल का म्हणतो ? १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :— १८

(अ) पॉल वुल्फचा अराज्यवाद	(क) भावात्मक आणि अभावात्मक स्वातंत्र्य - बर्लिन
(ब) नेहरूंचे लोकशाही समाजवादाविषयी विचार	(ड) दहशतवाद.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) From Section I, Question No. 5 is **compulsory** and attempt any **two** questions from the **remaining** questions.
 (2) From Section II, Question No. 10 is **compulsory** and attempt any **two** questions from the **remaining** questions.
 (3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. What is Philosophy ? Discuss the special features of Indian Philosophy. 16
2. Explain fully Descarte's method of doubt. 16
3. Discuss 'inference' as a source of knowledge according to Nyaya Philosophy. 16
4. What is the problem of evil ? How does St. Aquinas explain it ? 16
5. Write notes on (any **two**) :— 18
 - (a) Socratic Method
 - (b) Locke's Empiricism
 - (c) Heraclitus
 - (d) Shankara's interpretation of 'Tat Twam Asi.'

Section II

6. Explain in detail Sankhya theory of Evolution. 16
7. Discuss fully Vivekananda's practical Vedanta. 16
8. What is life after death ? What are the views of different religions on this topic ? 16
9. State and evaluate Pragmatic Theory of Truth. 16
10. Write short notes (any **two**) :— 18
 - (a) Logical Positivism
 - (b) M.N. Roy's Humanism
 - (c) Leibniz's Monadology.
 - (d) Akhyativada.

[TURN OVER

- सूचना :** (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक ५ अनिवार्य असून उरलेल्या प्रश्नांपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
 (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक १० अनिवार्य असून उरलेल्या प्रश्नांपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
 (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. तत्त्वज्ञान म्हणजे काय ? भारतीय तत्त्वज्ञानाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा. १६
२. डेकार्टची संशय पद्धती सविस्तरपणे स्पष्ट करा. १६
३. न्याय दर्शनानुसार अनुमान प्रमाणाची चर्चा करा. १६
४. दुरिताची समस्या म्हणजे काय ? सेंट ऑक्विनास यांनी ती कशाप्रकारे स्पष्ट केलेली आहे ? १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- १८
 - (अ) सॉक्रेटिसची पद्धती
 - (ब) लॉकचा अनुभववाद
 - (क) हेरॅक्लीटस्
 - (ड) 'तत-त्वम् असि' चा शंकराचार्यप्रणीत अन्वयार्थ.

विभाग २

६. सांख्यदर्शनातील उत्क्रान्तीवाद सविस्तरपणे विशद करा. १६
७. विवेकानंदप्रणीत व्यावहारिक वेदान्ताची विस्तृतपणे चर्चा करा. १६
८. मरणोत्तर जीवन म्हणजे काय ? विविध धर्मांचे या विषयावरील विचार सांगा. १६
९. सत्यत्वाची फलप्रामाण्यवादी उपपत्ती स्पष्ट करून तिचे मूल्यांकन करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- १८
 - (अ) तार्किक प्रत्यक्षार्थवाद
 - (ब) एम्.एम्. रॉय यांचा मानवतावाद
 - (क) लायब्रिनिज्चा चिदणुवाद
 - (ड) अख्यातिवाद.

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

1. (a) Define Management. Explain its functions.	10
(b) Explain the level of Management.	10
2. (a) What are the significance of planning ?	10
(b) Explain the essentials of coordination.	10
3. (a) Explain any four styles of leadership.	10
(b) Define span of control. Explain factors affecting it.	10
4. (a) Explain the bases of departmentation.	10
(b) Explain meaning and barriers to delegation of authority.	10
5. (a) Distinguish between centralization and decentralization of authority.	10
(b) Explain Maslow's need Hierarchy theory.	10
6. (a) Define human resource management. Explain it's functions.	10
(b) Define recruitment. And discuss the sources of recruitment.	10
7. (a) What do you mean by manpower planning ? Explain it's importance.	10
(b) Explain the steps for selection process.	10
8. (a) Explain the types of Interview.	10
(b) Discuss the significance of performance appraisal.	10
9. (a) Explain the types of training.	10
(b) Describe causes of labour turnover.	10
10. Write short notes on any four of the following :—	20
(a) Matrix Organisation	
(b) Barriers of Communication	
(c) Informal Organisation	
(d) Morale of Employee	
(e) Types of Motivation	
(f) Human Relation.	

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) व्यवस्थापनाची व्याख्या लिहा व व्यवस्थापनाची कार्ये विशद करा. १०
(ब) व्यवस्थापनाच्या विविध पातळीचे विश्लेषण करा. १०
२. (अ) नियोजनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
(ब) समन्वयाची आवश्यकता स्पष्ट करा. १०
३. (अ) नेतृत्वाच्या शैलीचे कोणतेही चार प्रकार लिहा. १०
(ब) नियंत्रण कक्षा म्हणजे काय ? त्यावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
४. (अ) विभागीकरणाचे आधार स्पष्ट करा. १०
(ब) अधिकारप्रदान म्हणजे काय ? त्यातील अडथळे कोणते ? १०
५. (अ) अधिकाराचे केंद्रीकरण व विकेंद्रीकरण यातील फरक स्पष्ट करा. १०
(ब) मॅस्लोचा मानवी प्रेरणा व गरजाविषयक सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
६. (अ) मानव संसाधन व्यवस्थापनाची व्याख्या लिहा व त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. १०
(ब) भरतीची व्याख्या लिहून त्याचे स्रोत विशद करा. १०
७. (अ) मनुष्यबळ नियोजन म्हणजे काय ? त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
(ब) निवड प्रक्रियेचे टप्पे विशद करा. १०
८. (अ) मुलाखतीचे प्रकार स्पष्ट करा. १०
(ब) कार्य मुल्यांकनाचे महत्त्व लिहा. १०
९. (अ) प्रशिक्षणाचे प्रकार विशद करा. १०
(ब) कामगाराच्या अदलाबदलीची कारणे लिहा. १०
१०. कोणत्याही चारवर टिपा लिहा :- २०
 - (अ) सारणी संघटन
 - (ब) अनौपचारिक संघटन
 - (क) संदेश वहनातील अडथळे
 - (ड) कर्मचारी मनोबल
 - (इ) अभिप्रेरणेचे प्रकार
 - (फ) मानवी संबंध.

- N.B. :** (1) **All** questions are **compulsory**.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. Explain the meaning of the following terms (any **five**) :— 10

(a) Overcapitalisation	(e) SIDBI
(b) Debentures	(f) Boom
(c) Mutual Fund	(g) Trading on Equity
(d) Public Deposit	(h) Equity Share.
2. Explain any **three** of the following :— 30
 - (a) What is Financial Management ? Explain its objectives.
 - (b) Explain the various sources of Long Term Finance.
 - (c) Distinguish between Shares and Debentures.
 - (d) What is issue of Bonus Shares ?
 - (e) Explain the various factors influencing the Capital Structure.
 - (f) Explain causes and remedies of overcapitalisation.
3. Write short notes on any **two** of the following :— 10

(a) Financial Risk	(c) Ploughing back of profit
(b) Prospect	(d) Types of Debenture.

Section II

4. Define the following terms (any **five**) :— 10

(a) Trade Credit	(e) Letter of Credit
(b) Merchant Banking	(f) Lease Financing
(c) Stock Market	(g) FDI
(d) Primary Market	(h) Fixed Capital.
5. Explain any **three** of the following :— 30
 - (a) State the factors affecting working capital requirement of business.
 - (b) Explain the role of stock market.
 - (c) Explain the advantages of mutual funds.
 - (d) Explain the different functions of merchant banks.
 - (e) Explain the policies for FDI in India.
 - (f) Explain the functions and power of SEBI.
6. Write a short notes on any **two** of the following :— 10

(a) Types of Mutual Funds	(c) Sources of Working Capital
(b) Venture Capital	(d) Bombay Stock Exchange.

TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :- १०
(अ) अतिभांडवलीकरण	(इ) सिडबी
(ब) ऋणपत्रे (Debentures)	(फ) तेजी
(क) म्युच्युअल फंड	(ग) भागांवरील व्यापार
(ड) जनतेच्या ठेवी	(ह) हक्कभाग.
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :- ३०
- (अ) वित्तीय व्यवस्थापन म्हणजे काय ? त्यांची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
(ब) दीर्घ मुदतीच्या भांडवलाचे मार्ग विशद करा.
(क) भाग व कर्जरोखे यातील फरक सांगा.
(ड) बोनस भागाविषयी सविस्तर सांगा.
(इ) भांडवल रचनेवर प्रभाव पाडणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
(फ) अतिभांडवलीकरणाची कारणे व त्यावरील उपाय सांगा.
३. कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :- १०
(अ) भांडवली धोका	(क) नफ्याची पुनर्गुंतवणूक
(ब) माहितीपत्रक	(ड) कर्जरोख्याचे प्रकार.

विभाग २

४. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा :- १०
(अ) व्यावसायिक पत	(इ) पतपत्र
(ब) व्यापारी बँका	(फ) भाडेपट्टी वित्त पुरवठा
(क) भाग बाजार	(ग) परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक
(ड) प्राथमिक बाजारपेठ	(ह) स्थिर भांडवल.
५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :- ३०
- (अ) व्यवसायाचे खेळते भांडवल ठरविणारे घटक सांगा.
(ब) भाग बाजाराची भूमिका स्पष्ट करा.
(क) म्युच्युअलफंडाचे फायदे सांगा.
(ड) मर्चंट बँकांची विविध कार्ये सांगा.
(इ) परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक धोरण सांगा.
(फ) सेबीचे अधिकार व कार्ये सांगा.
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :- १०
(अ) म्युच्युअल फंडाचे प्रकार	(क) खेळत्या भांडवलाचे मार्ग
(ब) व्हेचर भांडवल	(ड) मुंबई भाग बाजार.

33 : 1st half, 12-AM(h)
Con. 53-12.

SYBA Commerce-Paper III

(OLD COURSE)

(3 Hours)

DB-2315

[Total Marks : 100

StudentBounty.com

- N.B. :** (1) Answer any **five** questions.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

1. (a) What do you mean by marketing ? Discuss its role in modern business world. 10
(b) Explain various bases of market segmentation. 10
2. (a) Discuss the relationship between marketing decisions and Marketing Research. 10
(b) Explain post liberalised marketing environment of India. 10
3. (a) Examine the different types of buying motives. 10
(b) State the various marketing strategies at different stages of Product Life Cycle. 10
4. (a) Examine the advantages of branding. 10
(b) Explain various methods of product pricing. 10
5. (a) Explain importance of packaging. 10
(b) Explain importance of Marketing Channels. 10
6. (a) Explain the factors responsible for slow growth of direct marketing in India. 10
(b) What are the benefits of departmental stores ? 10
7. (a) Explain major functions of wholesalers. 10
(b) Explain the positive and negative impacts of FDI in retailing. 10
8. (a) Explain various methods of training. 10
(b) Explain major functions of Sales Manager. 10
9. (a) Explain importance of labelling in marketing. 10
(b) Discuss the need for ethics in marketing. 10
10. Write critical notes on any **four** of the following :— 20
 - (a) Desk Research
 - (b) Types of market
 - (c) Methods of Sales forecasting
 - (d) Factors affecting consumer behaviour
 - (e) Merits of Primary data
 - (f) Economic environment of India.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) विपणन म्हणजे काय ? आधुनिक व्यवसायामध्ये विपणनाची कार्ये विशद करा. १०
(ब) बाजारपेठ विभागीकरणाचे आधार स्पष्ट करा. १०
२. (अ) विपणन निर्णय आणि विपणन संशोधन यातील संबंध स्पष्ट करा. १०
(ब) भारतातील उदारीकरणपूर्व विपणन धोरण स्पष्ट करा. १०
३. (अ) खरेदी प्रेरणेचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. १०
(ब) वस्तू जीवन चक्रमधील विविध स्थितीमधील विपणन निती स्पष्ट करा. १०
४. (अ) चिन्हांकनाचे फायदे विशद करा. १०
(ब) वस्तु किंमत धोरणाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा. १०
५. (अ) बांधणीचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
(ब) विपणन वितरणाचे महत्त्व विशद करा. १०
६. (अ) भारतातील प्रत्यक्ष विपणनाच्या मंद विकासासाठी कोणते घटक जबाबदार आहेत ? १०
(ब) विभागवार दुकाणाचे फायदे कोणते ? १०
७. (अ) घाऊकविक्रेत्याचे प्रमुख घटक स्पष्ट करा. १०
(ब) परदेशी प्रत्यक्ष गुंतवणुकीचे सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम स्पष्ट करा. १०
८. (अ) प्रशिक्षणाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा. १०
(ब) विक्री व्यवस्थापकांची कार्ये स्पष्ट करा. १०
९. (अ) विपणनामध्ये नामांकनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
(ब) विपणनामध्ये नितीमत्तेचे महत्त्व विशद करा. १०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर टिपा लिहा :- २०
 - (अ) टेबल संशोधन
 - (ब) बाजारपेठेचे प्रकार
 - (क) विक्री अंदाजपत्रकांच्या पद्धती
 - (ड) ग्राहक वर्तणुकीवर परिणाम करणारे घटक
 - (इ) प्राथमिक माहितीचे गुण
 - (फ) भारतातील आर्थिक वातावरण.

- N.B. : (1) All questions are **compulsory**.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. Explain the following terms (any **five**) :— 10

(a) Price Mix	(f) Durable Goods
(b) Macro Environment	(g) Brand
(c) Sub-culture	(h) Test Marketing
(d) Product Positioning	(i) Skimming Pricing Strategy
(e) Consumer Products	(j) Fashions.
2. Answer any **three** of the following :— 30
 - (a) Explain the different concepts of Marketing.
 - (b) What are the elements of Micro Environment ?
 - (c) Discuss the stages in Buying Process.
 - (d) Define Market Segmentation. Explain the requirements of Market Segmentation.
 - (e) Discuss the various types of Products.
 - (f) Explain the factors affecting on Pricing decision.
3. Write short notes on any **two** of the following :— 10
 - (a) Consumer behaviour in Indian context
 - (b) Product Life Cycle
 - (c) Importance of Branding
 - (d) Product Differentiation.

Section II

4. Explain the following terms (any **five**) :— 10

(a) Publicity	(f) Social advertising
(b) Direct Marketing	(g) BPO
(c) Marketing Communication	(h) Rural Marketing
(d) Marketing Research	(i) Public Relation
(e) Services	(j) Sales Promotion.
5. Answer any **three** of the following :— 30
 - (a) Explain the Determinants of channels of Distribution.
 - (b) Discuss the Importance of advertising.
 - (c) Define Management Information System (MIS). Explain the requirements of a good MIS.
 - (d) What are the limitations of Marketing Research ?
 - (e) State the characteristics of services.
 - (f) Explain the factors affecting the growth of Rural Market.
6. Write short notes on any **two** of the following :— 10
 - (a) Distribution channels for consumers' goods
 - (b) Types of Marketing Communication
 - (c) Growth of Service Sector in India.
 - (d) Characteristics of Rural Marketing.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा :-

(क) किंमत मिश्रण	(छ) स्थूल पर्यावरण
(ख) उप-संस्कृती	(ज) वस्तु पतनिर्मिती
(ग) उपभोक्ता उत्पादन	(झ) टिकावू माळ
(घ) चिन्ह	(ट) चाचणी विपणन
(च) एकस्वाधिकार किंमत निती	(ठ) फैशन.

१०

२. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) विपणनाच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा.
(ब) सूक्ष्म पर्यावरणाचे विविध घटक कोणते ?
(क) खरेदी प्रक्रियेतील विविध टप्प्यांची चर्चा करा.
(ड) विपणी प्रभागीकरणाची व्याख्या द्या. विपणी प्रभागीकरणासाठी आवश्यक बाबी सांगा.
(इ) उत्पादनाच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.
(फ) मुल्यांकनावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

३०

३. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-

(अ) भारतीय ग्राहकांचे खरेदी वर्तन	(क) चिन्हांकनाचे महत्त्व
(ब) उत्पादन जीवन चक्र	(ड) वस्तू वैविध्यीकरण.

१०

विभाग २

४. खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :-

(क) प्रसिद्धी	(छ) सामाजीक जाहिरात
(ख) प्रत्यक्ष विपणन	(ज) बी.पी.ओ.
(ग) विपणन संज्ञापन	(झ) ग्रामीण विपणन
(घ) विपणन संशोधन	(ट) जनसंपर्क
(च) सेवा	(ठ) विक्रय वृद्धी.

१०

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीनांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) वितरण मार्गाचे निर्धारक घटक स्पष्ट करा.
(ब) जाहिरातीच्या महत्त्वाची चर्चा करा.
(क) व्यवस्थापन माहिती यंत्रणेची व्याख्या द्या व उत्तम माहिती यंत्रणेच्या आवश्यक बाबी स्पष्ट करा.
(ड) विपणन संशोधनाच्या मर्यादा कोणत्या ?
(इ) सेवेची गुणवैशिष्ट्ये कोणती ?
(फ) ग्रामीण विपणनाच्या वाढीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

३०

६. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-

(अ) उपभोग्य मालाचे वितरण मार्ग	(क) भारतीय सेवा क्षेत्राचा विकास
(ब) विपणन संज्ञापनाचे प्रकार	(ड) ग्रामीण विपणनाची गुणवैशिष्ट्ये.

१०

N.B. : (1) Attempt **all** questions.

(2) **Figures** to the **right** indicate marks allotted to the questions.

1. Attempt any **two** of the following :-

30

- Discuss Dalit Literature as "a rejection of the rejected."
- Discuss the problems faced by Indian writing in English with special reference to the Indianness in Indian English
- Write a note on the influence of modern dramatists like Karnad, Satish Alekar and Tendulkar on Indian drama.
- Write a note on the literature of Partition as an expression of psychic trauma of communal divide.
- Impact of Gandhian and Nehruvian prose writings on post independent Indian fictions and novels.

2. (a) Write a critical note on the factors that have influenced the works of Indian novelists in English such as Mahashweta Devi, Raja Rao and R. K. Narayan. 20

OR

(b) Give a feminist interpretation of the novella "Rudali" by Mahashweta Devi.

OR

(c) Give a character sketch of Deven in 'In Custody'.

OR

(d) 'Paraja' is described as a story of shattered dreams of men and women waging a heroic but futile war against a 'hostile universe'. Discuss.

OR

(e) Write notes on any **two** of the following :-

- Sanichari
- Ram Chandra Bishoi
- Ending of the novel 'Paraja'
- Justification of title "In Custody".

3. (a) "The Speaker's tone in Jejuri sounds spiritual scepticism." Elucidate. 15

OR

(b) Critically examine any two 'abhangas' you have studied from Dilip Chitre's 'Says Tuka'.

OR

(c) Write notes on any **two** of the following :-

- Between Jejuri and the Railway station
- Chaitanya
- Manohar
- Poem No. 157 (Says Tuka).

[TURN OVER

4. (a) Examine the modern trends and themes as reflected in the Poems prescribed for your study.

OR

- (b) Bringout some of the feminine issues as discussed by women poets in their poems prescribed for your study.

OR

- (c) Write notes on any **two** of the following :-

- (i) Gulzaman's Son
- (ii) The Stone Age
- (iii) The female of the species
- (iv) Very Indian Poem in Indian English
- (v) To the tune of a swing in the Municipal Park
- (vi) Indian Women.

5. (a) "Girish Karnad has blended myth and contemporary issues." Discuss *Fire 20 and the Rain* in the light of this statement.

OR

- (b) In "The Dread Departure" of Satish Alekar Satirizes the rites and rituals of the "funeral." Comment.

OR

- (c) Discuss "Tara" as a tragic play.

OR

- (d) Write notes on any **two** of the following:-

- (i) Character of Chandan in 'Tara'
- (ii) Title of the play 'Fire and the Rain'
- (iii) The ending of the play 'The Dread Departure.'

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

१. भाषा केवळ संप्रेषणाचे साधन नसून दैनंदिन व्यवहाराप्रमाणे ती शास्त्र व साहित्यातही कशी वापरली जाते ते २० थोडक्यात सांगा.

किंवा

भाषेची विविध कार्ये सविस्तर विशद करा.

२. भाषा हे आत्मप्रकटीकरणाचे साधन आहे, कसे उदाहरणासह स्पष्ट करा. २०

किंवा

भाषाभेद म्हणजे काय ते सांगून कोणतेही चार भेद स्पष्ट करा.

३. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- २०

(अ) भाषा व लिपीसंबंध	(ब) भाषा व व्याकरण
(क) मानवी संप्रेषण व मानवेत्तर संप्रेषण	(ड) जागतिकीकरण आणि भाषा.

४. पुढीलपैकी एका विषयावर निबंध लिहा :- १६

(अ) वाढता भ्रष्टाचार जबाबदार कोण ?	(ब) प्रश्न घरातील वृद्धाचा
(क) आल्या निवडणुका	(ड) माझ्या जीवनातील अविस्मरणीय प्रसंग.

५. पुढीलपैकी कोणतेही तीन उप-प्रश्न सोडवा :- २४

- (अ) वाढत्या महागाईच्या विरोधात विधानभवनावर महिलांचा लाटणे मोर्चा -- बातमी तयार करा.
- (ब) प्रसिद्ध क्रिकेटपटू सचिन तेंडूलकर याची मुलाखत घ्या.
- (क) अँबर्ट लॅबोरेटरी या केमिकल कंपनीत 'पर्सनल सेक्रेटरी' या पदासाठी जागा भरावयाची आहे. त्यासाठी अर्जलेखन करा.
- (ड) पुढील पारिभाषिक शब्दांचे मराठीत भाषांतर करा :-
(i) Magistrat	(v) Circular
(ii) Merit	(vi) Pamphlet
(iii) Announcement	(vii) Decision
(iv) Ecology	(viii) Budget.
- (इ) पुढील इंग्रजी परिच्छेदाचे सुबोध मराठीत भाषांतर करा :-

A certain amount of self-love it is right and proper. Self love and self-respect are like salt. They keep our moral nature clean and fresh as salt keeps the sea. But selfishness is bad. Selfishness is self-love carried to excess. Selfishness is the root of all sins. True religion teaches love-love to God and love to all. But selfishness is opposite of love. A selfish man thinks only of his own happiness and success.

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.

१. 'मराठी वैचारिक गद्य' या ग्रंथातील लेखातून कोणत्या सामाजिक प्रवृत्तीचे दर्शन घडते ते सविस्तर लिहा. २०
किंवा
धर्मातराला विरोध करणाऱ्यांना डॉ आंबेडकरांनी कसे प्रत्युत्तर दिले ते सांगा.

२. ताराबाई शिंदे यांनी 'स्त्री-पुरुष तुलना' या लेखातून भारतीय पुरुषप्रधान संस्कृतीचे दोष कसे दाखविले आहेत २०
ते सविस्तर लिहा.

किंवा
श्री. म. माटे यांनी 'संतांच्या मनातील दुखणे' संत चोखामेळाच्या अनुषंगाने कसे मांडले आहे ते सांगा.

३. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- २०
(अ) आगरकरांचे सामाजिक कार्य
(ब) म. जोतिराव फुलेंनी जातीभेदावर केलेले विवेचन
(क) म. विठ्ठल रामजी शिंदे यांचे सुधारणाविषयक विचार
(क) दलित साहित्याची वैशिष्ट्ये.

४. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर निबंध लिहा :- १६
(अ) फेस बुक फॅशनची गरज (ब) माझा आवडता खेळाडू
(क) मी पाहिलेले साहित्य संमेलन (ड) वाढती बेरोजगारी -- एक समस्या.

५. पुढीलपैकी कोणतेही तीन उप-प्रश्न सोडवा :- २४
(अ) 'पिण्याच्या पाणी समस्ये'विषयी बातमी तयार करा.
(ब) 'आशा भोसले' गानसम्राज्ञीची प्रकट मुलाखत घेण्यासाठी प्रश्नावली तयार करा.
(क) मुंबई महानगरपालिकेत 'कनिष्ठ लिपिक' पदासाठी मा. आयुक्त, मुंबई महानगर पालिका, मुंबई यांच्या नावे अर्ज लेखन करा.
(ड) खालील पारिभाषिक शब्दांचे मराठीत भाषांतर करा :-
(i) Act (v) Registrar
(ii) Editor (vi) Verification
(iii) Factory (vii) Tragedy
(iv) Justice (viii) Wrokshop.
(इ) पुढील उताऱ्याचे सुबोध मराठी भाषांतर करा :-

Black is the colour of depth. Black is the colour of the sea. All colours originate in white and end in black. Black and white define the two ends of the colour line; like two shores of a sea. Black is one extreme and white is another.

[TURN OVER]

N.B. : (1) Attempt any **five** questions.

(2) **All** questions carry **equal** marks.

S.Y.B.A. History-II

1. Trace the rise and growth of Communist Party in China till 1949.
2. Discuss the socialist experiment in China carried out under the leadership of Mao-Tse-Tung.
3. Account for the emergence of Japan as a World Power.
4. What was SCAP ? How did it reconstruct Japan after 1945 ?
5. Comment on any **two** of the following :-
 - (a) Republican Revolution in China (1911)
 - (b) The Great Leap Forward Policy
 - (c) Militarism in Japan
 - (d) Economic Miracle in Japan after 1951.
6. Examine the role played by Mustafa Kemal Pasha in the modernisation of Turkey.
7. Explain 'Zionism'. How did it lead to the creation of Israel ?
8. State the factors responsible for the rise of Arab Nationalism.
9. Assess the contribution of Dr. Sukarno to the nationalist movement of Indonesia.
10. Write short notes any **two** of the following :-
 - (a) Oil politics in West Asia
 - (b) Society and Economy in Modern Israel
 - (c) Colonel Naser of Egypt
 - (d) Impact of Cold War on Vietnam.

(मराठी रूपांतर)
(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) पुढीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. चीनमधील साम्यवादी पक्षाच्या उदय व वाढीचा इ.स. १९४९ पर्यंतचा आढावा घ्या.
२. माओ-त्से-तुंग यांच्या नेतृत्वाखाली चीनमध्ये केलेल्या समाजवादी प्रयोगाची चर्चा करा.
३. एक जागतिक सत्ता म्हणून जपानच्या झालेल्या उगमाचा मागोवा घ्या.
४. स्कॅप (SCAP) म्हणजे काय ? इ.स. १९४५ नंतर स्कॅपमुळे जपानची पुनर्बांधणी कशी झाली ?
५. पुढीलपैकी दोहोंवर भाष्य करा :-
 - (अ) चीनमधील प्रजासत्ताक क्रांती (१९११)
 - (ब) भविष्याप्रत हनुमान उडी धोरण (Great Leap Forward Policy)
 - (क) जपानचे लष्करीकरण
 - (ड) १९५१ नंतरचे जपानमधील आर्थिक चमत्कार.
६. तुर्कीच्या आधुनिकीकरणामध्ये मुस्तफा केमाल पाशा यांनी बजाविलेल्या भूमिकेचे परिक्षण करा.
७. 'झिओनिझम' म्हणजे काय ते स्पष्ट करा. त्याद्वारे इझराईलची निर्मिती कशी झाली ?
८. अरब राष्ट्रवादाच्या उदयामध्ये कोणते घटक कारणीभूत ठरले ते लिहा.
९. इंडोनेशियाच्या राष्ट्रीय चळवळीमध्ये डॉ. सुकार्ना यांनी दिलेल्या योगदानाचे परीक्षण करा.
१०. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-
 - (अ) पश्चिम आशियातील तेलचे राजकारण
 - (ब) आधुनिक इझराईलचा समाज आणि अर्थव्यवस्था
 - (क) कर्नल नासेर (इजिप्त)
 - (ड) व्हिएतनामवरील शीतयुद्ध

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

N. B. : (1) Attempt any **five** questions.

(2) **All** questions carry **equal** marks.

History - III rs.y.B.A marks

1. Explain the various literary sources and Foreign Travellers' account for the study of ancient Indian History.
2. Bring out the salient features of the Indus Valley Civilization.
3. Describe the system of education during the Vedic age.
4. Discuss the life and teachings of Lord Buddha.
5. Explain the consequences of Greek invansion on India.
6. Examine the administration of the Mauryan Period.
7. Analyse the career and achivements of Emperor Ashoka.
8. Evaluate the role of Harshavardhan in administration religion and education.
9. Examine the significance of the Cholas in the history of ancient India.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Archaeological Sources
 - (b) Town Planning of Indus Valley Civilization
 - (c) Shunga Dynasty
 - (d) Inscriptions of Samrat Ashokas
 - (e) Sangam Literature.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

एकूण गुण : १००

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. प्राचीन भारतीय इतिहासाची वाङ्मयीन साधने आणि प्राचीन भारताच्या अभ्यासातील परकीय प्रवाशांचे इतिवृत्त स्पष्ट करा.
२. सिंधु संस्कृतीची वैशिष्ट्ये विशद करा.
३. वैदिक काळातील शिक्षण पद्धतीची माहिती लिहा.
४. गौतमबुद्धाचे जीवन व शिकवण यावर चर्चा करा.
५. भारतावरील ग्रीक आक्रमणाचे परिणाम स्पष्ट करा.
६. मौर्य कालखंडातील प्रशासन व्यवस्थेचे परीक्षण करा.
७. सम्राट अशोकाचे जीवन आणि कार्याचे विश्लेषण करा.
८. प्रशासन, धर्म आणि शिक्षणामधील हर्षवर्धनाच्या भूमिकेचे मूल्यांकन करा.
९. प्राचीन भारताच्या इतिहासातील चोल राजांचे महत्त्व सांगा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :-
 - (अ) पुरातत्त्वीय साधने
 - (ब) सिंधु संस्कृतीतील नगररचना
 - (क) शुंग घराणे
 - (ड) सम्राट अशोकाचे शिलालेख
 - (इ) संगम साहित्य.

N.B. : (1) Attempt any **five** questions, choosing **not more** than **three** questions from **each** section.

(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

(3) Draw **neat diagrams** wherever **necessary**.

Section I

1. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the merits and demerits of Macro economics.
 - (b) Analyse the principle of effective demand.
 - (c) Discuss the causes of inflation.
 - (d) Explain the determinants velocity of circulation of Money.
2. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the various concepts of National Income.
 - (b) Analyse the circular flow of National Income in closed economy.
 - (c) Explain the various phases of trade cycle.
3. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the factors affecting the consumption function.
 - (b) Explain the concept and working of Multiplier.
 - (c) Explain the effects of inflation.
4. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the functions of Money.
 - (b) Analyse the determinants of Money Supply.
 - (c) Explain the various motives to demand for Money.

Section II

5. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) What are the functions of Commercial bank ?
 - (b) Explain the Narsimhan committee report 1998.
 - (c) Explain the various types of Public debt.
 - (d) Explain the merits and demerits of Indirect taxes.
6. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the commercial banks process of Multiple credit creation.
 - (b) Explain the functions of RBI.
 - (c) Explain the Narsimhan committee report 1997.
7. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the Features of Indian Money Market.
 - (b) Analyse the significance of Capital Market in economic development of India.
 - (c) Explain the principles of Federal Finance in India.
8. Answer any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the sources of public revenue.
 - (b) Discuss the various canons of taxation.
 - (c) What are the Causes of increasing public expenditure ?

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)
(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नका.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) समष्टी अर्थशास्त्राचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
 - (ब) प्रभावी मागणीचे तत्त्व विशद करा.
 - (क) भाववादीच्या कारणांची चर्चा करा.
 - (ड) पैशाच्या भ्रमणवेगाची निर्धारक स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा.
 - (ब) बंदीस्त अर्थव्यवस्थेत राष्ट्रीय उत्पन्नाचा चक्राकार प्रवाह विशद करा.
 - (क) व्यापार चक्राच्या विविध अवस्था स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) उपभोग फलनावर प्रभाव पाडणारे घटक स्पष्ट करा.
 - (ब) गुणकाची संकल्पना व कार्यभार स्पष्ट करा.
 - (क) भाववादीचे परिणाम स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) पैशांची कार्ये स्पष्ट करा.
 - (ब) पैशांच्या पुरवठ्याचे निर्धारक विशद करा.
 - (क) पैशांसाठी मागणीचे विविध हेतू स्पष्ट करा.

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) व्यापारी बँकेची कार्ये कोणती ?
 - (ब) १९९८ चा नरसिंहम् समितीचा अहवाल स्पष्ट करा.
 - (क) सार्वजनिक कर्जाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 - (ड) अप्रत्यक्ष करांचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) व्यापारी बँकांची गुणीत पतनिर्मितीची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
 - (ब) रिझर्व्ह बँकेची (भारतीय) कार्ये स्पष्ट करा.
 - (क) १९९७ चा नरसिंहम् समितीचा अहवाल स्पष्ट करा.
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) भारतीय नाणेबाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - (ब) भारताच्या आर्थिक विकासात भांडवल बाजाराचे महत्त्व विशद करा.
 - (क) भारताच्या संघराज्यीय वित्ताची तत्वे स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) सार्वजनिक उत्पन्नाचे मार्ग (स्रोत) स्पष्ट करा.
 - (ब) विविध कर कसोट्यांची चर्चा करा.
 - (क) वाढत्या सार्वजनिक खर्चाचे कारणे कोणती ?

24.15.17

Revised con

Eco-III

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions choosing **not more than three** questions from **each** section.
(2) **Figures to the right** indicate **full marks**.

Section I

1. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the theory of economic drain.
 - (b) Discuss the salient features of the Indian economy.
 - (c) Explain the causes of low agricultural productivity in India.
 - (d) Explain the New Industrial Policy of 1991.
2. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Examine the causes for decline of Indian handicrafts industry during the British Period.
 - (b) State the various measures to reduce income inequality in India.
 - (c) Discuss the structural changes that have taken place in the Indian economy during the planning period.
3. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Discuss the problems of agricultural marketing in India.
 - (b) Critically evaluate the agricultural price policy.
 - (c) What are the objectives of land reforms ?
4. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Write a note on green revolution in India.
 - (b) Explain industrial development since independence.
 - (c) Structure of Indian economy in the pre-British period.

Section II

5. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the problems faced by Small Scale Industries in India.
 - (b) Discuss the features of India's population.
 - (c) Explain the role of trade union in labour market.
 - (d) Explain the EXIM Policy.
6. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Discuss the role of Small Scale Industries.
 - (b) Explain the disinvestment Policy of India.
 - (c) Discuss the role of Public Sector in India.
7. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the features of labour market in India.
 - (b) Analyse the problems of unemployment.
 - (c) Explain the population policy of India.
8. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the exchange rate policy.
 - (b) Importance of foreign capital inflow in Indian economy.
 - (c) What are the functions of foreign exchange market in India ?

TURN OVER

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण :]

- सूचना :** (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
 (२) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) आर्थिक निःसारणाचा सिद्धान्त स्पष्ट करा.
 - (ब) भारतीय अर्थव्यवस्थेची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - (क) भारतीय शेतीच्या अल्प उत्पादकतेची कारणे स्पष्ट करा.
 - (ड) १९९१ च्या नवीन औद्योगिक धोरणाची चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) ब्रिटिश काळात भारतीय हस्तकला व्यवसायाच्या न्हासाची कारणे कोणती ?
 - (ब) भारतातील उत्पन्नातील विषमता कमी करण्यासाठी उपाय सूचवा.
 - (क) भारतीय अर्थव्यवस्थेत नियोजन काळात झालेल्या रचनात्मक बदलांची चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) भारतातील बाजारपेठेच्या समस्या स्पष्ट करा.
 - (ब) भारतीय शेतकी किंमत धोरणाचे टिकात्मक परीक्षण करा.
 - (क) भू-सुधारणेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) भारतीय हरीतक्रांतीच्या कारणांची चर्चा करा.
 - (ब) स्वातंत्र्यापासूनचा औद्योगिक विकास स्पष्ट करा.
 - (क) ब्रिटिश पूर्व काळातील भारतीय अर्थव्यवस्थेची रचना स्पष्ट करा.

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) भारतीय लघुउद्योगाच्या समस्या स्पष्ट करा.
 - (ब) भारतीय लोकसंख्येच्या वैशिष्ट्यांवर चर्चा करा.
 - (क) श्रम संघटनेच्या भूमिकेची चर्चा करा.
 - (ड) आयात-निर्यात धोरण स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) भारतातील लघुउद्योगाची भूमिका स्पष्ट करा.
 - (ब) भारतातील निर्गुतवणूकीच्या धोरणाची उद्दिष्टे कोणती ?
 - (क) भारतातील सार्वजनिक क्षेत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) भारतातील श्रम बाजाराच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
 - (ब) बेरोजगारीच्या समस्यांचे विश्लेषण करा.
 - (क) भारतीय सरकारचे लोकसंख्या धोरण स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 - (अ) विनिमय दर धोरण स्पष्ट करा.
 - (ब) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील परकीय भांडवलाचे महत्त्व
 - (ड) भारतातील परकीय विनि

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. Define social psychology. Explain the role of statistics and theory in social psychology. 20
2. Elaborate the sources of error in social cognition. 20
3. (a) Explain the channels of nonverbal communication. 10
(b) Write a note on impression formation. 10
4. (a) What is persuasion and explain the factors contributing to resistance to persuasion ? 10
(b) Write a note on cognitive dissonance. 10
5. Elaborate on nature and origin of stereotype and explain how members of different group perceive inequality. 20
6. Discuss the various factors influencing interpersonal attraction. 20
7. Write short notes on any **four** :— 20
 - (a) Cohesiveness and conformity
 - (b) Principles of techniques of compliance
 - (c) Tactics of compliance based on commitment
 - (d) Tactics of compliance based on scarcity
 - (e) Complaining and compliance
 - (f) Destructive obedience.
8. What is bystander effect ? Explain the steps in determining helping or nonhelping behaviour. 20
9. Discuss the different perspectives on Aggression. 20
10. Illustrate the process of decision making in a group. 20

[TURN OVER

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांस समान गुण आहेत.

१. सामाजिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या व सामाजिक मानसशास्त्रातील संख्याशास्त्र व सिद्धांताची भूमिका स्पष्ट करा. २०
२. सामाजिक बोधनातील चुकांचे स्रोत सविस्तर लिहा. २०
३. (अ) अशाब्दिक संप्रेषणाचे विविध मार्ग स्पष्ट करा. १०
(ब) प्रभाव व्यवस्थापनावर टिपा लिहा. १०
४. (अ) अनूकूलन म्हणजे काय ? अनूकूलन प्रतिकारातील योगदान करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
(ब) बोधनात्मक विरोधाभासावर टिपा लिहा. १०
५. साचेबंदतेचे (Stereotype) स्वरूप व उगम सविस्तर लिहा व समूहातील विविध घटक असमानता कशी पहातात ? २०
६. आंतरव्यक्ती आकर्षणावर परिणाम करणाऱ्या विविध घटकांची चर्चा करा. २०
७. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :- २०
(अ) संसक्ति (Cohesiveness) व अनुसारिता (Conformity)
(ब) अनुपालन तंत्रांची तत्वे
(क) बांधिलकीवर (Commitment) आधारित अनुपालन तंत्र
(ड) दुर्मिळतेवर आधारित अनुपालन तंत्रे
(इ) तक्रार व अनुपालन
(फ) विघातक आज्ञापालन.
८. बघेवृत्ती परिणाम म्हणजे काय ? मदत करणे किंवा मदत नाकारणे वर्तनातील टप्पे स्पष्ट करा. २०
९. आक्रमकतेबाबत विविध दृष्टीकोनांची चर्चा करा. २०
१०. समूहातील निर्णय घेण्याची प्रक्रिया विषद करा. २०

- N. B. : (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. Discuss the key issues and questions with respect to nature and nurture of life span development. 20
2. (a) Explain various disorders transmitted by genetic conditions. 10
(b) Write a note on characteristics of newborn baby. 10
3. Explain the development of brain and nervous system during infancy. 20
4. Explain information processing approach to cognitive development in infancy. 20
5. Discuss the development of Temperament during infancy. 20
6. Write short notes on any **four** of the following :— 20
 - (a) Health and illnesses during preschool years
 - (b) Fine motor skills during preschool years
 - (c) Self concept during preschool years
 - (d) Parenting styles and its effects during preschool years
 - (e) Aggression among preschoolers
 - (f) Resilience.
7. (a) Discuss information processing approach to cognitive development during preschool years. 10
(b) Write a note on language and learning during preschool years. 10
8. Discuss various aspects of physical development during middle childhood. 20
9. Explain the development of self and friendship during middle childhood. 20
10. Write short notes on any **four** :— 20
 - (a) Effects of early maturation during adolescence
 - (b) Eating disorders during adolescence
 - (c) Alcohol abuse during adolescence
 - (d) Identity formation during adolescence
 - (e) Adolescent depression
 - (f) Adolescents relationship with peers.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

एकूण गुण : १००

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. जीवनकाल विकासाबाबत सृष्टी (nature) व पुष्टी (nurture) संदर्भातील काही प्रमुख मुद्द्यांची व प्रश्नांची २० चर्चा करा.
२. (अ) जनुकीय परिस्थितीमुळे संक्रमित झालेल्या विविध विकृती स्पष्ट करा. १०
(ब) नवजात बालकांच्या वैशिष्ट्यांवर टिपा लिहा. १०
३. बाल्यावस्थेतील (infancy) मेंदूचा व चेतासंस्थेचा विकास स्पष्ट करा. २०
४. बाल्यावस्थेतील (infancy) बोधन विकासाबाबत माहिती प्रक्रिया सिद्धान्त स्पष्ट करा. २०
५. बाल्यावस्थेतील (infancy) स्वभावधर्म (Temperament) विकासाची चर्चा करा. २०
६. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :- २०
 - (अ) शाळापूर्वकाळातील आरोग्य व आजार
 - (ब) शाळापूर्वकाळातील सूक्ष्म (Fine) कौशल्ये
 - (क) शाळापूर्वकाळातील स्व-संकल्पना
 - (ड) पालकत्व पद्धती व त्याचा शाळापूर्वकाळातील वर्षावर प्रभाव
 - (इ) शाळापूर्वकाळातील आक्रमकता
 - (फ) स्थितीस्थापकता (Resilience).
७. (अ) शाळापूर्वकाळातील बोधनविकासाबाबत माहिती प्रक्रिया सिद्धान्ताची चर्चा करा. १०
(ब) शाळापूर्वकाळातील भाषा व अध्ययनावर टिपा लिहा. १०
८. मध्यबाल्यावस्थेतील शारीरिक विकासाच्या विविध बाजूंची चर्चा करा. २०
९. मध्यबाल्यावस्थेतील स्वत्व व मैत्री विकास स्पष्ट करा. २०
१०. टिपा द्या कोणत्याही चार :- २०
 - (अ) लवकर परिपक्वनाचे परिणाम
 - (ब) कुमारावस्थेतील आहार विकृती
 - (क) कुमारावस्थेतील मद्याचा गैरवापर
 - (ड) कुमारावस्थेतील स्वओळख निर्मिती
 - (इ) कुमारावस्थेतील नैराश्य
 - (फ) कुमारावस्थेतील समयस्क संबंध.

SYB A
Political Science-Paper II

DB-2305

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions selecting atleast **two** questions from **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks (**20** marks **each**).
(3) **Tie** the answer-books of **both** the sections **together**.

Section I

1. Discuss the philosophy of the Indian constitution as stated in the Preamble.
2. What are the powers and functions of the Indian Parliament ?
3. Explain the role of the President of India as the head of the state.
4. Explain the structure and powers of Supreme Court of India.
5. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Fundamental Duties
 - (b) Changing role of the Parliament
 - (c) PM of India
 - (d) Judicial Review.

Section II

6. Explain the financial relations between the Centre and the States.
7. Comment on the relationship between caste and politics in India.
8. Discuss the changing features of Indian political party system.
9. What are the causes and remedies of the problem of terrorism in India ?
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Inter state conflicts
 - (b) Communalism
 - (c) Regional parties
 - (d) Criminalisation of politics.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील किमान दोन असे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
 (२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत (२० गुण).
 (३) दोन्ही विभागांच्या उत्तरपत्रिका एकत्र बांधा.

विभाग १

१. सरनाम्यामध्ये मांडलेल्या भारतीय घटनेच्या तत्वज्ञानाची चर्चा करा.
२. भारतीय संसदेचे अधिकार व कार्ये कोणती आहेत ? A
३. राज्यसंस्थेचा प्रमुख म्हणून भारतीय राष्ट्रपतीची भूमिका स्पष्ट करा.
४. भारतीय सर्वोच्च न्यायालयाची रचना आणि अधिकार स्पष्ट करा.
५. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-
 (अ) मूलभूत कर्तव्ये
 (ब) संसदेची बदलती भूमिका
 (क) भारताचे पंतप्रधान
 (ड) न्यायालयीन पुनर्विलोकन.

विभाग २

६. केंद्र सरकार आणि राज्यांमधील आर्थिक संबंध स्पष्ट करा.
७. भारतातील जात आणि राजकारण यांच्यातील परस्परसंबंधांवर भाष्य करा.
८. भारतीय राजकीय पक्ष पद्धतीच्या बदलत्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
९. भारतातील दहशतवादाच्या प्रश्नांची कारणे कोणती आहेत आणि त्यावरील उपाय कोणते आहेत ?
१०. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-
 (अ) आंतरराज्य संघर्ष
 (ब) जमातवाद
 (क) प्रादेशिक पक्ष
 (ड) राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण.

SYBA Political Science- Paper III. may

AGJ 1st half (b) 24
Con. 50-12.

(REVISED COURSE)

DB-3403

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions, of which at least **two must** be from **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

Section I

1. Define Public Administration. Explain its changing nature.
2. Discuss the contribution of Fred Riggs with special reference to development administration.
3. Explain the importance of New Public Management.
4. Discuss the Legislative and judicial control over administration.
5. Write short notes (any **two**) :-
 - (a) Importance of Public Administration
 - (b) McGregor-Human side of enterprise
 - (c) Decision making process
 - (d) Accountability in Governance.

Section II

6. Explain the basic features of Indian administrative system.
7. What do you mean by training ? Explain different types of training.
8. Define Budget. Explain the main stages in the preparation of budget in India.
9. Comment on rural and urban local government in India.
10. Write short notes (any **two**) :-
 - (a) Comptroller and Auditor General of India
 - (b) Corruption
 - (c) E-Governance
 - (d) Right to Information.

[TURN OVER

(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून किमान दोन असे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. लोकप्रशासनाची व्याख्या द्या. लोकप्रशासनाचे बदलते स्वरूप स्पष्ट करा.
२. विकास प्रशासनाच्या संदर्भात फ्रेड रिंजसू यांच्या योगदानाची चर्चा करा.
३. 'नवीन लोक व्यवस्थापन' या संकल्पनेचे महत्त्व विशद करा.
४. लोकप्रशासनावरील विधिमंडळ आणि न्यायालयीन नियंत्रणाची चर्चा करा.
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-
 - (अ) लोकप्रशासनाचे महत्त्व
 - (ब) मॅकग्रेगर आणि उद्योगाची मानवी बाजू
 - (क) निर्णय प्रक्रिया
 - (ड) शासनाचे उत्तरदायित्व.

विभाग २

६. भारतीय प्रशासकीय व्यवस्थेची मुख्य वैशिष्ट्ये सांगा.
७. प्रशिक्षण म्हणजे काय ? प्रशिक्षणाचे प्रकार सांगा.
८. अंदाजपत्रकाची व्याख्या द्या. भारतातील अंदाजपत्रक बनविण्याच्या प्रक्रियेतील प्रमुख टप्पे नमूद करा.
९. ग्रामीण आणि शहरी स्थानिक शासनसंस्थांसंबंधी लिहा.
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-
 - (अ) नियंत्रक व महालेखापाल
 - (ब) भ्रष्टाचार
 - (क) ई-प्रशासन
 - (ड) माहितीचा अधिकार.

- N.B. (1) Attempt any **five** questions. **Sociology - II**
(2) All questions carry **equal** marks (20 marks each).

1. Explain origin and development of Sociology in India. 20
2. Explain the contributions of Dr. M. N. Srinivas to Indian Sociology. 20
3. Define class and discuss its main characteristics. 20
4. Elaborate Brahmanical and Dalit perspectives on caste. 20
5. Define family and explain its features and functions. 20
6. Discuss Kinship. Explain the changes in intrafamily relations. 20
7. Examine the concept of modernization in Indian context. 20
8. What is Secularization ? How has it contributed to changes in Indian Society ? 20
9. Define Globalisation. Explain its characteristics and advantages. 20
10. Write short notes on any **two** of the following :— 20
 - (a) Irawati Karve contribution in the field of Sociology
 - (b) Caste and Politics
 - (c) Specialization in Sociology
 - (d) Ethnicity.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) मराठीतून उत्तरे लिहीणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. भारतीय समाजशास्त्राचा उगम आणि विकास हे स्पष्ट करा. २०
२. भारतीय समाजशास्त्रातील डॉ. एम्. एन्. श्रीनिवास ह्यांचे योगदान स्पष्ट करा. २०
३. वर्गाची व्याख्या सांगून वर्गाच्या प्रमुख वैशिष्ट्यांविषयी चर्चा करा. २०
४. जातीवरील ब्राह्मणीक आणि दलित दृष्टीकोन विशद करा. २०
५. कुटुंबाच्या व्याख्या सांगून तिची प्रमुख वैशिष्ट्ये व कार्ये स्पष्ट करा. २०
६. नातेदारी संबंध यावर चर्चा करा आणि कुटुंबांतर्गत नातेसंबंधात झालेला बदल स्पष्ट करा. २०
७. भारतीय समाजातील आधुनिकीकरणावर परीक्षण करा. २०
८. धर्मनिरपेक्षता म्हणजे काय ? भारतीय समाजावर त्याचे कोणते परिणाम झाले आहेत ? २०
९. जागतिकीकरणाची व्याख्या द्या. त्याची वैशिष्ट्ये व फायदे स्पष्ट करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :— २०
 - (अ) इरावती कर्वे यांनी समाजशास्त्राला दिलेले योगदान
 - (क) समाजशास्त्रातील विशेषीकरण
 - (ब) जात आणि राजकारण
 - (ड) मानव वंशीयता.

N.B. (1) Attempt any **five** questions. *Syba Sociology - 112 may*
 (2) All questions carry **equal** marks. (20 marks each).

1. Highlight critical and functionalist perspectives on education. 20
2. Discuss briefly on caste and gender inequalities in education. 20
3. Analyse various health care services in India. 20
4. What do you mean by crime ? Discuss theories related to crime. 20
5. Discuss Mass Media. Explain the features and functions of mass media. 20
6. Elaborate the impact of film and television on society. 20
7. Discuss the role and functions of criminal justices system in India. 20
8. Define Tourism. Explain its advantages and disadvantages. 20
9. Write an essay on "Vrudhashramas." 20
10. Write short notes on any **two** of the following :— 20
 - (a) Sociology and Tourism
 - (b) Globalization and Health
 - (c) Privatisation and Education
 - (d) Impact of print media on Indian Society.

(मराठी रूपांतर)
(३ तास)

[एकूण गुण : 900]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
 (२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 (३) मराठीतुन उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. शिक्षणावरील टिकात्मक आणि कार्यात्मक दृष्टिकोन ह्यावर प्रकाश टाका. २०
२. भारतातील शिक्षणामधील जाती आणि लिंगभाव असमानतेवर थोडक्यात चर्चा करा. २०
३. भारतातील उपलब्ध विविध आरोग्य सोयीवर विश्लेषण करा. २०
४. गुन्हा म्हणजे काय ? गुन्ह्या संबंधीत सिद्धान्ताची चर्चा करा. २०
५. जनसंपर्क साधने यावर चर्चा करा ? जनसंपर्क साधनांचे कार्य आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. २०
६. समाजावरील चित्रपट आणि दूरदर्शन ह्याचा कसा परिणाम आहे, ते नमुद करा. २०
७. भारतातील फौजदारी न्यायव्यवस्थेसंबंधी कार्यपद्धती आणि भूमिका यावर चर्चा करा. २०
८. पर्यटनाची व्याख्या द्या. गुण आणि दोष सांगा. २०
९. "वृद्धाश्रम" यावर निबंध लिहा. २०
१०. खालील कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :— २०
 - (अ) समाजशास्त्र आणि पर्यटन
 - (ब) जागतिकीकरण आणि आरोग्य
 - (क) खाजगीकरण आणि शिक्षण
 - (ड) लिखित माध्यमाचा भारतीय समाजावर झालेला परिणाम.

N.B. (1) Attempt **all** questions.

(2) **All** questions carry **equal** marks. *Sybil, English - II may*

1. (a) Write critical appreciation of any **two** poems from each type of poems such as 'Lyric' and 'Satire'. 20

OR

- (b) Write critical appreciation of any **two** types of poems such as 'Dramatic Monologue' and 'Sonnet'.

OR

- (c) Write critical appreciation of any **two** of the following :-

- (i) Song (John Donne)
- (ii) Ode on a Grecian Urn (John Keats)
- (iii) Stella's Birthday (Jonathan Swift)
- (iv) O captain ! My captain ! (Walt Whitman).

2. (a) Scan the following Stanzas :-

10

- (i) And I watered it in fears,
Night and morning with my tears;
And I sunned it with smiles,
And with soft deceitful Wiles
- (ii) I was angry with my friend ;
I told my wrath my worth did end.
I was angry with my foe ;
I told it not, my wrath did grow.

- (b) Write a short note on any **one** of the following :-

10

- (i) Ballad (ii) Satire (iii) Elegy.

3. (a) Discuss 'friendship' as a major theme of Shakespear's sonnets which you have studied. 20

OR

- (b) Discuss the theme of T.S. Eliot's 'A Love song of J. Alfred Prufrock'.

OR

- (c) Write short notes on any **two** of the following :-

- (i) Feeling the Poor at Christmas (Eunice Desouza)
- (ii) At Night Fall (Meera)
- (iii) Love Sonnet (N. Ezekiel)
- (iv) Telephone conversation (Wole Soyinka).
- (v) A refusal to Mourn death . . . (Dylan Thomas)
- (vi) Law Like Love (W. H. Auden).

4. Explain with reference to the context the following passages :-

20

- (i) The woods are lovely, dark and deep,
But I have promises to keep,
And miles to go before I sleep,
And miles to go before I Sleep.
- (ii) Happy the man, whose wish and care
A few paternal acres bound.
Content to breathe his native air,
- (iii) And now, unveil'd, the Toilet stands display'd,
Each silver Vase in mystic Order laid
- (iv) O wild West Wind, thou breath of Autumn's being,
Thou, from whose unseen presence the leaves dead . . .

5. (a) Discuss in detail any **two** elegies that you have studied. 20

OR

- (b) Write a detailed note on any **two** odes that you have studied.

OR

- (c) Write short notes on any **two** of the following :-

- (i) Ode on Solitude (iv) Batter My Heart
- (ii) Leda and the Swan (v) The Portrait
- (iii) Break Break Break (vi) Futility.

S.Y.B.A

(REVISED COURSE)

Marathi - II

May

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

StudentBounty.com

सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील प्रत्येकी एक प्रश्न सोडवा.

(२) विभाग पाचवा सोडविणे आवश्यक.

(३) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.

(४) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. 'तुर्तास' या काव्यसंग्रहातून कवीची नैतिकता व समाज-वास्तव कसे प्रकट होते ते स्पष्ट करा. २०

किंवा

'तुर्तास' या काव्यसंग्रहातून जीवनातील विरोधाभासाचे चित्रण दासू वैद्य यांनी कसे स्पष्ट केले ते लिहा.

विभाग २

२. 'भाकरी आणि फूल' या शीर्षकामुळे कादंबरीचा आशय अधिक व्यापक बनतो. हे विधान स्पष्ट करा. २०

किंवा

'भाकरी आणि फूल' ही कादंबरी दलितांच्या सर्वस्तीय शोषणाचे दर्शन घडविते, कसे ते साधार स्पष्ट करा.

विभाग ३

३. 'कळप' कादंबरीत लेखकाच्या नैतिक जाणीवेचे प्रत्यंतर अनेक घटनाप्रसंगातून दिसून येते कसे ते सांगा. २०

किंवा

देवदासींच्या जीवनातील दुःखभोग रेखाटणे तसेच अनिष्ट प्रथेच्या निर्मुलनासाठी चालवल्या जाणाऱ्या चळवळीतील कार्यकर्त्यांच्या वर्तनातील विसंगती उघड करणे हे एक आशयसूत्र 'कळप' कादंबरीत दिसते. स्पष्ट करा.

विभाग ४

४. 'वैचारिक गद्य' या संग्रहातून सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषाविषयक, स्त्रीजीवन, अस्पृश्यता आणि शेतकरी जीवन इत्यादी जाणीवविषयक विचार कसे प्रगट झाले आहेत ते स्पष्ट करा. २०

किंवा

'वैचारिक गद्य' वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करून सद्यस्थितीतील काही प्रश्नविषयक विचार दिलीप चित्रे, पांडुरंग माने आणि श्री. म. माटे यांच्या लेखनातून कसे प्रत्ययास येतात ते स्पष्ट करा.

विभाग ५

५. टिपा लिहा : (कोणत्याही चार, प्रत्येक पुस्तकावर एक टीपा लिहिणे आवश्यक) २०

(अ) 'राजघाट' कवितेतील विरोधाभास.

किंवा

'झायव्हर पिळतो स्टेअरींगचं शेपूट' कवितेतील व्यक्तिचित्र.

(ब) 'भाकरी आणि फूल' मधील स्त्री व्यक्तिरेखा.

किंवा

'भाकरी आणि फूल'ची प्रतिकात्मक भाषा.

(क) 'कळप' कादंबरीत दिसून येणारी नैतिक जाणीव.

किंवा

ग्रामीण समाजातील देवदासी प्रथा.

(ड) गुलामगिरीची प्रस्तावना यातील सामाजिक संदर्भ.

किंवा

मुकुंदराव पाटील यांच्या लेखातील शेतकऱ्यांचे दुःख.

- सूचना : (१) पहिल्या विभागातील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
 (२) दुसऱ्या व तिसऱ्या विभागातील प्रत्येकी एक प्रश्न सोडवा.
 (३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 (४) विभाग चौथा सोडविणे आवश्यक.
 (५) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.

विभाग १

१. 'प्रेम भावना' व 'निसर्गाची ओढ' यातील विविधता 'आव्हान' या काव्यसंग्रहातील कवितातून व्यक्त होताना दिसते. कसे ते सिद्ध करा.
२. 'आव्हान' या काव्यसंग्रहातील सामाजिक जाणिवेचे स्वरूप स्पष्ट करणाऱ्या कवितांचा परामर्श घ्या.
३. तरुण अर्पणोत्सुक स्त्री, प्रेयसी, पत्नी, माता, गृहिणी, शोषित स्त्री अशा वेगवेगळ्या स्त्री रूपांचे दर्शन 'आव्हान' कवितासंग्रहातून कसे घडते ते सिद्ध करा.
४. 'आव्हान' या काव्यसंग्रहाची ठळक वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.

विभाग २

५. 'निशाणी डावा अंगठा' या कादंबरीतून लेखक रमेश इंगळे उर्फ उत्रादकर सरकारच्या शैक्षणिक धोरणाची खिळी उडवितात व त्यातून समाज प्रबोधनही करण्याचा प्रयत्न करतात. स्पष्ट करा.

किंवा

समाज वास्तवाचा नेमका वेध घेण्याचा प्रयत्न 'निशाणी डावा अंगठा' या कादंबरीतून प्रत्ययास येतो. सिद्ध करा.

विभाग ३

६. 'साहित्य' आणि 'समाज जीवन' यावर गं. बा. सरदार यांनी केलेल्या लेखनाचा थोडक्यात आढावा घ्या.

किंवा

गं. बा. सरदार यांच्या 'लेखनाचा प्रमुख हेतू' समाज प्रबोधन हाच आहे. सिद्ध करा.

विभाग ४

७. टिपा लिहा :-

(अ) 'स्त्री एक जमीनीचा तुकडा' कवितेचा आशय.

किंवा

'सखी' कवितेतून व्यक्त होणारे भावविश्व.

(ब) 'अजुनही सारं सोपं होईल' कवितेचा आशय.

किंवा

'वाळुचा प्रियकर' कवितेचा आशय.

(क) 'निशाणी डावा अंगठा' मधील साक्षरता अभियान.

किंवा

'निशाणी डावा अंगठा' एक फार्सिकल कादंबरी.

(ड) संत तुकाराम एक साक्षात्कारी संत.

किंवा

सामाजिक क्रांतीचे

S.Y.B.A

(3 Hours)

Hindi - II

[Total Marks]

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भसहित व्याख्या कीजिए।

(क) “चीजों को नई नजर से देखना सीखिए नहीं तो आप पुराने अखबार की तरह रद्दीकी टोकरी में फेंक दिए जाएँगे।”

अथवा

‘देखो अभी उसकी नई नौकरी है। इसमें उसे पाँव जमाने दो। घर से दूर जाने का मतलब यह नहीं होता की बच्चा घर भुल गया है।’

(ख) “इतने दिनों से शारदा के चेहरों की रेखाओंका तनाव अपने आप पिघलने लगा और घर पर फैले अवसाद की एक परत जैसे किसीने हटा दी।”

अथवा

‘रमा को लगा जैसे कुन्दन उसे पीछे छोड़कर आगे निकल गया है बहुत आगे। जैसे वह अकेली रह गयी है।’

(ग) ‘सुरेन्द्र तुम मेरे पास रहना। देखो जाना नहीं, यह घर उस बच्चे के लिए विराना है। यह लोग इसका जीवन नहीं चाहते, बड़ा रिश्ता पाने के मार्ग में इसे रोड़ा समझते हैं।’

अथवा

संतान का पालन माँ-बाप का नैतिक कर्तव्य है। वे किसी पर ऐहसान नहीं करते, केवल राष्ट्र का ऋण चुकाते हैं।

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३६

(च) ‘दौड़’ उपन्यास में वर्तमान समाज के बदलते स्वरूप का चित्रण किस प्रकार हुआ है ?

अथवा

पवन का चरित्रांकन कीजिए।

(छ) ‘मजबूरी’ कहानी में व्यक्त पीढ़ीगत अंतर को स्पष्ट कीजिए।

अथवा

कुंती का चरित्र-चित्रण कीजिए।

(ज) ‘हरी घास पर घण्टे भर’ एकांकी के नारी-चरित्रों का परिचय दीजिए।

अथवा

गोपाल प्रसाद की चारित्रिक विशेषताओं पर प्रकाश डालिए।

३. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

१२

(त) ‘दौड़’ उपन्यास के सघन के व्यक्तित्व को रेखांकित कीजिए।

(थ) ‘बंद दरवाजों का साथ’ जुड़ते-टूटते रिश्तों की कहानी कैसे है ?

(द) ‘लक्ष्मी का स्वागत’ एकांकी के व्यंग्य को स्पष्ट कीजिए।

४. टिप्पणियाँ लिखिए :-

१५

(प) ‘दौड़’ उपन्यास में बजारवाद और उपभोक्तावाद

अथवा

रेखा का व्यक्तित्व।

(फ) ‘तीसरा हिस्सा’ के शेर बाबू।

अथवा

‘त्रिशंकु’ कहानी की तनु।

(ब) ‘संस्कार और भावना’ का अतुल।

अथवा

‘हरी घास पर घंटे भर’ का युवा परिवार।

५. निम्नलिखित प्रश्नों के दो-तीन वाक्यों में उत्तर लिखिए :-

१०

(अ) अभिषेक को विज्ञापन के लिए किस प्रकार के मॉडल की तलाश है ?

(ब) ‘स्टैला’ आज की किन युवतियों का प्रतिनिधित्व करती है ?

(क) सोमा बुआ, राधा भाभी से कौन सी सलाह लेती है ?

(ड) शकुन आलोक के आने की खबर से क्यों उत्साहित थी ?

(इ) उमा, कौन-सा गीत गाती है ?

(OLD COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

१. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं चार के उत्तर लिखिए :-

६०

- (क) हिन्दी भाषा के विविध रूपों को समझाइए ।
- (ख) पत्रकारिता का अर्थ स्पष्ट करते हुए, खेल एवं महिला पत्रकारिता को विवेचित कीजिए ।
- (ग) अनुवाद की अवधारणा को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।
- (घ) जनसंचार माध्यम के स्वरूप को स्पष्ट करते हुए, दूरदर्शन का महत्त्व निरूपित कीजिए ।
- (च) विज्ञापन का स्वरूप स्पष्ट करते हुए विज्ञापन, के महत्त्व को रेखांकित कीजिए ।
- (छ) कम्प्यूटर का परिचय देते हुए, उसके महत्त्व पर प्रकाश डालिए ।

२. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

२०

- (ट) 'साहित्यिक हिन्दी' का परिचय ।
- (ठ) 'खोजी पत्रकारिता' ।
- (ड) जनसंचार माध्यम में रेडियो की भूमिका ।
- (ढ) छायांनुवाद ।
- (त) फीचर लेखन ।
- (थ) सम्पादकीय ।

३. (प) आपने वैशाली प्रकाशन से कुछ पुस्तकें मंगाने का आदेश भेजा था किन्तु पुस्तकें अभितक प्राप्त नहीं हुई । १०
इसके लिए एक अनुस्मारक तैयार कीजिए ।

अथवा

सावित्रीबाई फुले महिला महाविद्यालय में इतिहास प्राध्यापक का पद रिक्त है । इस पद के लिए आवेदन पत्र तैयार कीजिए ।

(फ) 'मुंबई पर आतंकी हमला' पर एक फिचर लिखिए ।

१०

अथवा

जलसंवर्धन से संबंधित विज्ञापन तैयार कीजिए ।

[TURN OVER]

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

२७

- (अ) "नहीं हुई थी अम्ब आज पाषाण
नहीं हुई थी अम्ब आप निष्पाण
नहीं-नहीं, अन्तासलिला असभूमि
सदृश आप भी रही चेतनापूर्ण ॥"

अथवा

प्रभूता भी हो, यौवन भी हो किन्तु
जन-मन को चाहिए शान का दीप !

- (ब) 'और बढ़ो उघाड़ी छाती लेकर एक साथ सब
ऐसे ही निहत्थे खाली पेट उसी तरफ,
जिस तरफ हथियार बंद पुलिस खड़ी है, रास्ते पर ।'

अथवा

अंतर उद्देश्य-दाह आँखिन प्रवाह आंसू देखि अटपटि चाह भीजनि दहनि है ।
सोयबो न जागिबो ही, हंसिबो न रोयबो हूँ, खोय खोय अश्रुहि में चेटकी लहनि है ।
जान प्यारे प्राननि बंसत पै अनंद घन, विरक-विषय, दसा भूक लौं कहनि है ।

- (क) "जिसने सारी जिन्दगी खून का जाम पिया है, उसे दवा का जाम क्या फायदा करेगा ?"

अथवा

"उसके लिए जरूरत है शहर और कारखानों की सजग चेतनाशील भूमि की ।"

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३६

- (च) 'अहिल्या' ने अपनी व्यथा को राम से किस प्रकार व्यक्त किया ?

अथवा

'भूमिजा' में सीता ने अपनी जन्म की कथा को किस रूप में प्रस्तुत किया है ?

- (छ) 'जोंक' एकांकी के प्रमुख पात्र कौन हैं ? उसका चरित्र-चित्रण कीजिए ।

अथवा

'स्ट्रिडक' एकांकी द्वारा लेखक ने पुरुष पात्र के जीवन के खोखलेपन को किस प्रकार व्यक्त किया है ?

- (ज) बिहारी के दोहों में शृंगार वर्णन किस प्रकार हुआ है ? सोदाहरण लिखिए ।

अथवा

'प्रौढ़शिक्षा' कविता का कवि क्या कहना चाहता है ? स्पष्ट कीजिए ।

३. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

१२

- (ट) 'बच्चे' कविता का भावार्थ लिखिए ।
(ठ) सीता के भूमिगर्भ में समा जाने के बाद वाल्मीकिने क्या सोचा ।
(ड) 'सड़क' एकांकी का सारांश लिखिए ।

४. निम्नलिखित पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

१५

- (त) राम का गंगा वर्णन ।

अथवा

भूमिजा में अयोध्या वर्णन ।

[TURN OVER

(थ) 'जागरी' कविता में प्रकृति वर्णन ।

अथवा

पांचवी चिट्ठी में क्या लिखा है ?

(द) कमला का परिचय ।

अथवा

पुत्री जीवन तुत्रिसा का चरित्र-चित्रण कीजिए ।

५. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दो, तीन वाक्यों में लिखिए :-

१०

(य) सरयूतट पर राम ने लक्ष्मण से क्या कहा ?

(र) रहीम ने अधमवचन की तुलना किससे की है ?

(ल) पहली चिट्ठी में क्या लिखा है ?

(व) पुरुष ने कार कहां छोड़ी थी ?

(स) संभाजी महाराज का कत्ल आलमगीर ने क्यों किया था ?

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

२७

(अ) "अब समझा, किसलिए रात-दिन तू वैसा श्रम करता था,
मेरे शब्द को मन में क्यों सीपी-सा धरता था,
देखे अगणित, शिष्य, दोण को भी करतब कुछ सिखलाया,
पर तुझ-सा जिज्ञासु आज तक कभी नहीं मैंने पाया ।

अथवा

क्या कहे और, वह सोच नहीं पाती थी,
कुन्ती कुत्सा से दीन मरी जाती थी ।
आखिर, समेट निज मन को कहा पृथा ने,
आयी न वेदी पर का मैं फूल उठाने ।

(ब) जी हाँ हज़ूर, मैं गीत बेचता हूँ,
मैं तरह तरह के गीत बेचता हूँ
मैं किसिम-किसिम के गीत बेचना हूँ !

अथवा

पीना पड़ता है
यह नहीं कहूँगा जीना पड़ता है गिरे-गिरे मन से
क्योंकि जीता जो मैं प्राणपण से हूँ प्रतिक्षण ।

(क) रहीम निज मन की बिया, मन ही राखो गोय ।
सुनि अठिलैं हैं लोग सब बांटे न लेई कोय ।।

अथवा

शक्ति रहे तेरे हाथों में -
छूट न जाय यह चाह सृजन की,
शक्ति रहे तेरे हाथों में-
रुक न जाय यह गति जीवन की ।

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

(च) कर्ण की दानवीरता का वर्णन कीजिए ।

अथवा

'रश्मिरथी' के पांचवा सर्ग के अर्थ को समझाइए ।

(छ) 'गीत फरोश' कविता के व्यंग्य को स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

'सुबह हो गई है' कविता का भावार्थ लिखिए ।

(ज) बिहारी के दोहों को समझाइए ।

अथवा

'मैं नीर भरी दुख की बदली !' कविता में महादेवी वर्मा क्या कहना चाहती हैं ?

३. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

१२

(ट) परशुराम के चरित्र को समझाइए ।

(ठ) 'बुनी हुई रस्सी' कविता का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए ।

(ड) 'बीस साल बाद' कविता का भावार्थ लिखिए ।

४. निम्नलिखित पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

१५

(त) 'रश्मिरथी' का उद्देश्य

अथवा

कुंती का चरित्र ।

(थ) 'गांधी पंचशती' का उद्देश्य ।

अथवा

'सन्नाटा' कविता का भावार्थ ।

(द) 'उड़चल हरिल' कविता का अर्थ ।

अथवा

'बेजगह' कविता का उद्देश्य ।

५. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दो, तीन वाक्यों में लिखिए :-

१०

(य) कृष्ण और कर्ण की चर्चा लिखिए ।

(र) परशुराम का प्रण क्या था ? और क्यों ?

(ल) 'एक माँ' कविता में कवि क्या चाहता है ?

(व) 'जब आप' कविता में कवि ने काव्य की रचना प्रक्रिया पर प्रकाश डाला है, स्पष्ट कीजिए ।

(स) 'शोक गीत' कविता में कवि का शोक क्या है ?

SYB A
Ancient Indian Culture
Paper II

DB-32

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N. B. :** (1) Answer any **two** questions.
 (2) **One** short note is **compulsory** in **each** section.
 (3) **All** questions carry **equal** marks.

Section I

1. Enumerate the role of the Kushanas in Indian history and culture. 20
2. Write an essay on the contribution of Samudra Gupta. 20
3. Evaluate the role of the Satavahanas in the history of Deccan. 20
4. Frame the history of king Harshavardhan with the help of sources. 20
5. Write short notes on any **one** :— 10
 - (a) India's contact with Greece and Rome
 - (b) Gupta art
 - (c) Society during sangam age
 - (d) King Menander.

Section II

6. Discuss the causes and the effects of the Arab invasion of Sindh. 20
7. Write a note on the maritime trade and the achievement of Rajendra Chola. 20
8. Elucidate the Political role of the Rashtrakutas and their contribution to art. 20
9. Explain the conditions in India after the fall of the Vardhana empire. 20
10. Write short notes on any **one** :— 10
 - (a) Pulakeshin II
 - (b) Narasimhavarman
 - (c) Yadavas of Deogiri
 - (d) Chandella art.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना :** (१) प्रत्येक सेक्शन अथवा विभागातील दोन प्रश्न सोडवा.
 (२) विभागामधील एक टीप सक्तीची आहे.
 (३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. भारतीय इतिहास आणि संस्कृतीमधील कुषाणांची भूमिका विशद करा. २०
२. समुद्रगुप्ताच्या योगदानावर निबंध लिहा. २०
३. दख्खनच्या इतिहासातील सातवाहानाच्या भूमिकेचे परीक्षण करा. २०
४. साधनांच्या आधारे राजा हर्षवर्धनाच्या इतिहासाचा आराखडा निर्माण करा. २०
५. खालीलपैकी कोणत्याही एकवर टीप लिहा :- १०
 - (अ) भारताचे ग्रीक व रोमशी संबंध
 - (ब) गुप्त कालीन कला
 - (क) संगम युगीन सामाजिक परिस्थिती
 - (ड) राजा मिल्हीद.

विभाग २

६. अरबांच्या सिंध देशावरील आक्रमणाची कारणे आणि परिणामावर चर्चा करा. २०
७. राजेंद्र चोळाचे कर्तृत्व आणि सागरी व्यापारावर टीप लिहा. २०
८. राष्ट्रकूटांची राजकीय भूमिका आणि कलेला केलेले योगदान विशद करा. २०
९. वर्धन साम्राज्याच्या ऱ्हासानंतर भारतामधील परिस्थितीचा आढावा घ्या. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही एकवर टीप लिहा :- १०
 - (अ) पुलकेशीन दुसरा
 - (ब) नरसिंहवर्मन
 - (क) देवगिरीचे यादव
 - (ड) चांडेल कला.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. :**
- (1) Answer any **two** questions from the **first** section.
 - (2) Answer any **two** questions from the **second** section.
 - (3) **All** questions carry **equal** marks.
 - (4) Question number **5** is **compulsory** in **both** the sections.

Section I

1. Write an essay on the concepts and dimensions of old and new archaeology.
2. Discuss the contribution of Indian archaeologist like Dr. H. D. Sankalia to Indian archaeology.
3. Write an essay on the relative dating techniques.
4. Elucidate on the process of excavations.
5. Write short notes on (any **one**) :—
 - (a) Megalithic tombs.
 - (b) Marine archaeology
 - (c) Radio Carbon dating
 - (d) Potassium Argon dating.

Section II

1. Describe the out-reach activities of a museum.
2. Comment on the role of a curator in a museum.
3. Enumerate the contribution of museums to education and society.
4. Write an essay on the importance of numismatics in understanding Indian history.
5. Write short notes on (any **one**) :—
 - (a) Neolithic age
 - (b) Exhibitions
 - (c) Ancient Indian scripts
 - (d) Techniques used for minting coins.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना :** (१) प्रत्येक विभागातील दोन प्रश्न सोडवा.
 (२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 (३) प्रत्येक भागातील प्रश्न पाच मधील कोणतीही एक टीप सक्तीची आहे.

विभाग १

- जुने व नवीन पुरातत्व यांच्या व्याख्या व पैलूंवरती निबंध लिहा.
- ह. द. सांकळिया यांच्यासारख्या भारतीय पुरातत्व वेत्त्यांच्या भारतीय पुरातत्वाला केलेल्या योगदानाची चर्चा करा.
- तौलोनिक कालमापन पद्धतीवर निबंध लिहा.
- उत्खननाच्या कार्यपद्धतीचा आढावा घ्या.
- खालीलपैकी कोणत्याही एकवर टीप लिहा :-
 (अ) महापाषाण थडगी
 (ब) रेडिओ कार्बन कालमापन
 (क) सागरी पुरातत्व
 (ड) पोर्टिशियम ऑरगॉन कालमापन

विभाग २

- वस्तुसंग्रहालयाच्या बाहेरील कार्याची चर्चा करा.
- वस्तुसंग्रहालयामधील 'क्युरेटर' च्या भूमिकेवर भाष्य करा.
- वस्तु संग्रहालयाच्या समाज व शैक्षणिक क्षेत्रातील योगदानाचा आढावा घ्या.
- भारतीय इतिहास समजून घेण्यासाठी नाणेशास्त्राचे महत्त्व यावर निबंध लिहा.
- खालीलपैकी कोणत्याही एकावर टीप लिहा :-
 (अ) नवाश्म युग
 (ब) प्रदर्शन
 (क) प्राचीन भारतीय लिपी
 (ड) विविध टांकसाळ पद्धती

- N.B.** (1) Attempt any **five** questions, of which at least **two** questions must be from **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks.
(3) Answers to the **two** sections should be written in the **same** answer-book.

Section I

1. Explain the concept of 'Rural Sociology' and state its scope and importance.

OR

Explain the relationship of Rural Sociology with economics, politics and rural development.

2. Explain the features and importance of social group.

OR

Explain the concept of social group and differentiate between primary group and secondary group in rural society.

3. Explain the concept of Religion. Define features and functions of Religion.

OR

State the various problems of Scheduled Caste and Tribes and Suggest the various remedial measures to solve the problems.

Section II

4. State the various causes of Environmental degradation and explain the remedial measures for degradation of Environment.

OR

Explain the various types of Migration and state the causes of rural Migration.

5. Discuss the status of Women in rural Society.

OR

Explain the legal and Constitutional measures initiated by the Government of India to solve the problems of Women.

6. Discuss on 'Role of Voluntary Sector's in rural development.'

OR

Explain the causes, consequences of unemployment and suggest the remedial measures to eradicate it.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : 900]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. त्यापैकी किमान दोन प्रश्न प्रत्येक विभागातून सोडविणे आवश्यक.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तर-पत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण समाजशास्त्राची व्याख्या सांगून ग्रामीण समाजशास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ती विशद करा.
किंवा
ग्रामीण समाजशास्त्राचा अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र व ग्रामीण विकासाशी असलेला संबंध स्पष्ट करा.
२. सामाजिक गटांची वैशिष्ट्ये आणि महत्त्व सांगा.
किंवा
सामाजिक गट या संकल्पनेचे स्पष्टीकरण करून ग्रामीण समाजातील प्राथमिक गट आणि दुय्यम गट यातील फरक स्पष्ट करा.
३. धर्माची संकल्पना सांगून धर्माची वैशिष्ट्ये व कार्ये विशद करा.
किंवा
अनुसूचित जाती-जमातीच्या विविध समस्या सांगा आणि त्या सोडविण्यासाठी विविध उपाययोजना सूचवा.

विभाग २

४. पर्यावरणाच्या न्हासाची विविध कारणे सांगून पर्यावरणाचा न्हास कमी करण्यासाठी विविध उपाययोजना सांगा.
किंवा
स्थलांतराचे विविध प्रकार सांगून ग्रामीण स्थलांतराची कारणे सांगा.
५. ग्रामीण समाजातील महिलांच्या दर्जाबाबत चर्चा करा.
किंवा
महिलांच्या समस्या सोडविण्यासाठी भारत सरकारने केलेल्या वैधानिक व संवैधानिक उपाययोजना सांगा.
६. 'स्वयंसेवी क्षेत्राची ग्रामीण विकासातील भूमिका' यावर चर्चा करा.
किंवा
बेरोजगारीची कारणे व परिणाम सांगून बेरोजगारी निर्मुलनासाठी उपाय सूचवा.

Con. 39-12.

3

DB-

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt any **five** questions, of which at least **two** questions **must** be from **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks.
(3) Answers to the **two** sections should be written in the **same** answer-book.

Section I

1. What is Rural Society ? Explain the characteristics of Rural Society.
OR
Explain the problems of rural women.
2. Define the Religion and explain the characteristics of Religion.
OR
What is meant by Co-operation ? Explain the importance of Co-operative Society in Rural Development.
3. Discuss the factors of Motivate to Sanskritization.
OR
What is meant by Modernization ? State its causes.

Section II

4. Explain the recommendations of National Agriculture Policy 2000.
OR
What is meant by Irrigation ? Explain the various methods of irrigation.
5. What is meant by Self Help Group ? Explain the importance of Self Help Group.
OR
Explain the characteristics of Swarnajayanti Gram Swarojgar Yojana (SGSY).
6. What is meant by Rural Tourism ? Explain its role in Rural Development.
OR
Suggest the measures for sustainable development of Tourism.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : 900]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. त्यापैकी किमान दोन प्रश्न प्रत्येक विभागातून सोडविणे आवश्यक.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण समाज म्हणजे काय ? ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये लिहा.
किंवा
ग्रामीण समाजातील महिलांच्या समस्या स्पष्ट करा.
२. धर्माची व्याख्या सांगून धर्माची वैशिष्ट्ये विशद करा.
किंवा
सहकार म्हणजे काय ? सहकारी संस्थांचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व स्पष्ट करा.
३. सांस्कृतिकीकरणाला चालना देणाऱ्या विविध घटकांची चर्चा करा.
किंवा
आधुनिकीकरण म्हणजे काय ? आधुनिकीकरणाची कारणे विशद करा.

विभाग २

४. राष्ट्रीय कृषी धोरण २००० मधील शिफारशी स्पष्ट करा.
किंवा
जलसिंचन म्हणजे काय ? सिंचनाच्या विविध पद्धती विशद करा.
५. स्वयंसहाय्यता बचत गट म्हणजे काय ? स्वयंसहाय्यता बचत गटाचे महत्त्व विशद करा.
किंवा
स्वर्णजयंती ग्रामस्वरोजगार योजनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
६. ग्रामीण पर्यटन म्हणजे काय ? ग्रामीण पर्यटनाची ग्रामीण विकासातील भूमिका विशद करा.
किंवा
शाश्वत पर्यटन विकासासाठी उपाय योजना सूचवा.

(OLD COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions of which at least two questions must be from each section.
 (2) **All** questions carry **equal** marks.
 (3) Answers of the **two** sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. Comment on 'Panchayat Raj as Rural Government in operation'.
OR
 Give an account of recommendation of the Vasant Rao Naik Committee.
2. Discuss the unique features of Panchayati Raj in Maharashtra.
OR
 State the 73rd Constitutional Amendment and its implementation in Maharashtra.
3. Define 'District Administration' and state the importance of district administration.
OR
 Discuss the evolution of District Administration in India.

Section II

4. Elaborate the components of the Revenue Administration.
OR
 Explain the role and function of District Collector.
5. Discuss the structure and function of District Planning and Development Committee.
OR
 Comment on the planning process at the District level.
6. What is rural politics ?
 Explain its importance in rural development.
OR
 Write explanatory notes on :—
 (a) Rural Politics and Co-operative Institutions.
 (b) Determinants of Rural Elite.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. त्यापैकी किमान दोन प्रश्न प्रत्येक विभागातून सोडविणे आवश्यक.
 (२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 (३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. “पंचायत राज हे ग्रामीण शासनाच्या कार्यवाहीचे माध्यम आहे” भाष्य करा.

किंवा

वसंतराव नाईक समितीच्या शिफारशीचा आढावा घ्या.

२. महाराष्ट्रातील पंचायत राज व्यवस्थेच्या विशेष वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

किंवा

७३व्या घटना दुरुस्तीची माहिती सांगून महाराष्ट्रातील त्याच्या कार्यवाहीबाबत माहिती द्या.

३. जिल्हा प्रशासनाची व्याख्या सांगून जिल्हा प्रशासनाचे महत्त्व सांगा.

किंवा

भारतातील जिल्हा प्रशासनाच्या उत्क्रांतीची चर्चा करा.

विभाग २

४. महसूल प्रशासनाच्या घटकांचा तपशीलवार आढावा घ्या.

किंवा

जिल्हाधिकाऱ्याची भूमिका आणि कार्य सविस्तर विशद करा.

५. ‘जिल्हा नियोजन आणि विकास समितीची रचना आणि कार्य’ यांची चर्चा करा.

किंवा

जिल्हास्तरीय नियोजन प्रक्रियेवर भाष्य करा.

६. ग्रामीण राजकारण म्हणजे काय ते सांगून त्याचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व स्पष्ट करा.

किंवा

स्पष्टीकरणात्मक टिपा लिहा :--

(अ) ग्रामीण राजकारण आणि सहकारी संस्था.

(ब) ग्रामीण अभिजन वर्गाचे घटक.

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions of which at least **two** questions must be from each section.
(2) **All** questions carry **equal** marks.
(3) Answers of the **two** sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. Explain the concept of District Administration. State the nature of its.
OR
Explain the components of District Administration.
2. Explain the role and function of District Collector.
OR
Explain the historical background of Revenue Administration.
3. What is District Planning ? State the significance of District Planning.
OR
Comments on the planning process at the District level.

Section II

4. Examine the provision of Mumbai Gram Panchayat Act, 1958.
OR
Discuss the main provision made in 73rd Constitutional Amendment.
5. What are the objectives of Land Reforms ?
Explain the difficulties in implementation of Land Reform Legislations.
OR
Write explanatory notes on :—
(a) Tenancy Act.
(b) Ceiling Land Act.
6. State the provision of Co-operative Society Act, 1960.
OR
Explain the structure and function of Agricultural Product Marketing Committee (APMC).

[TURN OVER]

Con. 44-DB-2395-12.

4

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. त्यापैकी किमान दोन प्रश्न प्रत्येक विभागातून सोडविणे आवश्यक.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. जिल्हा प्रशासनाची संकल्पना स्पष्ट करून जिल्हा प्रशासनाचे स्वरूप सांगा.

किंवा

जिल्हा प्रशासनाचे घटक सांगा.

२. जिल्हाधिकाऱ्याची भूमिका व कार्य विशद करा.

किंवा

महसूल प्रशासनाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.

३. जिल्हा नियोजन म्हणजे काय ? जिल्हा नियोजनाचे महत्त्व विशद करा.

किंवा

जिल्हास्तरीय नियोजन प्रक्रियेवर भाष्य करा.

विभाग २

४. मुंबई ग्राम पंचायत कायदा, १९५८च्या तरतुदींचे परीक्षण करा.

किंवा

७३व्या घटना दुरुस्तीच्या प्रमुख तरतुदींविषयी चर्चा करा.

५. भू-सुधारणा कायदांची उद्दिष्टे कोणती ? भू-सुधारणा कायदांच्या अंमलबजावणीत येणाऱ्या अडचणी स्पष्ट करा.

किंवा

स्पष्टीकरणात्मक टिपा लिहा :--

(अ) कुळ कायदा.

(ब) कमाल जमीन धारण कायदा.

६. सहकारी संस्था कायदा, १९६० मधील तरतुदी सांगा.

किंवा

कृषी उत्पन्न बाजार समितीची रचना व कार्ये स्पष्ट करा.